FILOLOGIALA TEMI EGARDENDA EN LOGIKALA LINGUO

DA

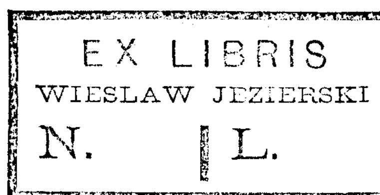
DRO. MAX TALMEY

IDO PRESS, NEW YORK
1 9 2 3

FILOLOGIALA TEMI EGARDENDA EN LOGIKALA LINGUO

DA

Dro. MAX TALMEY



IDO PRESS, NEW YORK
1 9 2 3

DEDIKITA A LA MEMORO DI
NEOBLIVIEBLINO

Kontenajo.

I. English. Grammatical Key for Ido.

The following rule is fairly sufficient to understand a given Ido text. The chief parts of speech, noun, adjective, adverb, and verb, are recognizable by characteristic endings. This rule shows clearly the grammatical role of every word in a sentence. There are 14 such endings formed as follows.

Every word of two or more syllables ending in

1. *-o* is a noun;
2. *-a* „ an adjective;
3. *-e* „ „ adverb;
4. *-u* „ a determinative;
5. *-i* „ „ plural;
6. *-ar* „ an infinitive of the present;
7. *-ir* „ „ infinitive of the past;
8. *-or* „ „ infinitive of the future;
9. *-as* is an indicative of the present;
10. *-is* „ „ indicative of the past;
11. *-os* „ „ indicative of the future;
12. *-us* „ a conditional;
13. *-ez* „ an optative;
14. *-n* „ „ accusative, except the word *forsan* = perhaps.

The participle of the active and the passive ends in 1. *-anta, -ata;* 2. *-inta, -ita;* 3. *-onta, -ota* in the 1. present; 2. past; and 3. future, respectively.

Words of one syllable or with other endings are prepositions or other particles.

The personal pronouns are: *me,* I; *tu,* thou, you (singular); *vu,* you (singular, polite); *il,* he; *el,* she; *ol,* it, denoting a thing; *lu,* he, she, denoting a person of unknown sex; *lo,* it, denoting a fact; *ni,* we; *vi,* you (plural); *li,* they; *ili, eli, oli,* they.

The relative (interrogative) pronoun, for a substantive, is: *qua,* who, which; plural: *qui;* for a fact: *quo,* which, that, what?; in the objective: *quan, quin, quon.*

The demonstrative pronoun, for a substantive, is: *ca (ica),* this; *ta (ita),* that; plural: *ci (ici), ti (iti).* The pronouns *co (ico),* this, and *to (ito),* that, indicate a fact.

The particle '*kad*' introduces a question.

The suffixes precede the above grammatical endings. Frequent suffixes are: *-aj* = something; *lano,* wool; *lanajo;* something woolen; *-al* = relating to; *domo,* house; *domala,* domestic; *-es* = quality, to be; *blinda,* blind; *blindeso,* blindness; *amar,* to love; *amesar,* to be loved; *-ig,* to cause; *im-*

primar, to print; *imprimigar*, to cause to print; *-il* = instrument; *tranchar*, to cut; *tranchilo*, cutting instr.; *-iz* = to provide with; *armo*, weapon; *armizar*, to arm; *-oz* = containing; *sablo*, sand; *sabloza*, sandy; *-ur* = result of an action; *skribar*, to write, *skriburo*, writing; etc.

The vowels *a*, *e*, *i*, *o*, *u* have the continental pronunciation; *c* = ts in wits.

The word accent rests on the last vowel in the infinitives, on the last but one in all other words, and on the third vowel from the end when the second one is *u* or *i* preceding the grammatical ending immediately.

II. Français. Clef grammaticale pour l'Ido.

La règle suivante est assez suffisante pour comprendre un texte donné de l'Ido. Les principales parties du discours, substantif, adjectif, adverbe, verbe, sont reconnaissables par des finales caractéristiques. Cette règle indique clairement le rôle grammatical de chaque mot d'une proposition. Il y a 14 finales de cette sorte formées de la manière suivante.

Chaque mot de deux ou de plusieurs syllabes se terminant en

1. *-o* est un substantif;
2. *-a* „ „ adjectif;
3. *-e* „ „ adverbe;
4. *-u* „ „ déterminatif;
5. *-i* „ „ pluriel;
6. *-ar* „ „ infinitif du présent;
7. *-ir* „ „ infinitif du passé;
8. *-or* „ „ infinitif du futur;
9. *-as* est un indicatif du présent;
10. *-is* „ „ indicatif du passé;
11. *-os* „ „ indicatif du futur;
12. *-us* „ „ conditionnel;
13. *-ez* „ „ optatif;
14. *-n* „ „ accusatif, excepté le mot *forsan* = peut-être.

Le participe actif et passif se termine en 1. *-anta*, *-ata*; 2. *-inta*, *-ita*; 3. *-onta*, *ota* dans le 1. présent; 2. passé; 3. futur.

Des mots monosyllabiques ou se terminant autrement sont des prépositions ou d'autres particules.

Les pronoms personnels sont: *me*, je, moi; *tu*, tu, toi; *vu*, vous (singulier); *il*, il, lui; *el*, elle; *ol*, il, elle, marquant une chose; *lu*, il, elle, marquant une personne d'un sexe inconnu; *lo*, il, marquant un fait; *ni*, nous; *vi*, vous (pluriel); *li*, ils, elles; *ili*, *eli*, *oli*, ils, elles.

Le pronom relatif (interrogatif), pour un substantif, est: *qua*, qui, lequel; pluriel: *qui*; pour un fait: *quo*, ce qui, que?; dans l'accusatif: *quan*, *quin*, *quon*.

Le pronom démonstratif, pour un substantif, est: *ca (ica)*, ce, celui-ci; *ta (ita)*, ce, celui, celui-là; pluriel: *ci (ici)*, *ti (iti)*. Les pronoms *co (ico)*, ceci, et *to (ito)*, cela, indiquent un fait.

La particule '*kad*' introduit une question.

Les suffixes précèdent les finales grammaticales mentionnées ci-dessus. Des suffixes fréquents sont: *-aj* = quelque chose; *lano*, laine; *lanajo*, lainage; *-al* = relatif à; *domo*, maison; *domala*, domestique; *-es* = qualité, être; *blinda*, aveugle; *blindeso*, cécité; *amar*, aimer; *amesar*, être aimé; *-ig* = faire; *imprimar*, imprimer; *imprimigar*, faire imprimer; *-il* = instrument; *tranchar*, trancher; *tranchilo*, instr. pour tr.; *-iz* = munir, garnir de; *armo*, arme; *armizar*, armer; *-oz* = contenant; *sablo*, sable; *sabloza*, sablonneux; *-ur* = résultat d'une action; *skribar*, écrire; *skriburo*, écriture; etc.

La voyelle *u* se prononce comme ou en français; *c* = ts; *sh* = ch; *ch* = tch; *qu* = kv.

L'accent d'un mot repose sur la dernière voyelle dans les infinitifs, sur l'avant-dernière voyelle dans les autres mots et sur la voyelle qui précède l'avant-dernière quand celle-ci est *u* ou *i* précédant immédiatement la finale grammaticale.

III. Deutsch. Grammatikalischer Schlüssel für Ido.

Die folgende Regel ist zum Verständnis eines gegebenen Idotextes ziemlich ausreichend. Die Hauptredeteile, Haupt-, Eigenschafts-, Umstands- und Zeitwort, sind durch charakteristische Endungen erkenntlich. Diese Regel zeigt deutlich die grammatikalische Rolle eines jeden Wortes in einem Satze. Es gibt 14 solche Endungen, die folgendermaßen gebildet sind.

Jedes zwei- oder mehrsilbige Wort mit der Endung

1. *-o* ist ein Hauptwort;
2. *-a* „ „ Eigenschaftswort;
3. *-e* „ „ Umstandswort;
4. *-u* „ „ Determinativum;
5. *-i* „ „ Plural;
6. *-ar* „ „ Infinitiv der Gegenwart;
7. *-ir* „ „ Infinitiv d. Vergangenheit;
8. *-or* „ „ Infinitiv der Zukunft;
9. *-as* ist ein Indikativ der Gegenwart;
10. *-is* „ „ Indikativ der Vergangenheit;
11. *-os* „ „ Indikativ der Zukunft;
12. *-us* „ „ Konditionalis;
13. *-ez* „ „ Optativ;
14. *-n* „ „ Akkusativ, ausgenommen das Wort *forsan* = vielleicht.

Das Partizipium des Aktivs und des Passivs endigt auf 1. *-anta, -ata*; 2. *-inta, -ita*; 3. *-onta, -ota*, entsprechend in der 1. Gegenwart; 2. Vergangenheit; 3. Zukunft.

Einsilbige oder anders endigende Wörter sind Verhältniswörter oder andere Partikeln.

Die persönlichen Fürwörter sind: *me*, ich; *tu*, du; *vu*, Sie; *il*, er; *el*, sie; *ol*, er, sie, es, ein Ding bezeichnend; *lu*, er, sie, eine Person unbekannten Geschlechtes bezeichnend; *lo*, es, eine Tatsache bezeichnend; *ni*, wir; *vi*, ihr; *li*, sie; *ili*, *eli*, *oli*, sie.

Das bezügliche (fragende) Fürwort, für ein Hauptwort, ist: *qua*, welcher, wer?; Plural: *qui*; für eine Tatsache: *quo*, welches, das, was?; im vierten Fall: *quan*, *quin*, *quon*.

Das hinweisende Fürwort, für ein Hauptwort, ist: *ca (ica)*, dieser; *ta (ita)*, jener, derjenige; Plural: *ci (ici)*, *ti (iti)*. Die Fürwörter *co (ico)*, dieses, und *to (ito)*, jenes, bezeichnen eine Tatsache.

Die Partikel '*kad*' leitet eine Frage ein.

Die Suffixe gehen den obigen grammatikalischen Endungen voran. Häufige Suffixe sind: *-aj* = etwas; *lano*, Wolle; *lanajo*, etwas Wollenes; *-al* = bezüglich; *domo*, Haus; *domala*, häuslich; *-es* = Eigenschaft, werden; *blinda*, blind; *blindeso*, Blindheit; *amar*, lieben; *amesar*, geliebt werden; *-ig* = lassen; *imprimar*, drucken; *imprimigar*, drucken lassen; *-il* = Instrument; *tranchar*, schneiden; *tranchilo*, Instr. zum Schn.; *-iz* = versehen mit; *armo*, Waffe; *armizar*, bewaffnen; *-oz* = enthaltend; *sablo*, Sand; *sabloza*, sandig; *-ur* = Ergebnis einer Handlung; *skribar*, schreiben; *skriburo*, Schrift; usw.

Der Konsonant *c* wird wie *z* ausgesprochen; *sh* = sch; *ch* = tsch; *j* = dem französischen oder englischen j; *y* = j.

Der Wortakzent ruht auf dem letzten Vokal bei den Infinitiven, auf dem vorletzten bei allen andere Wörtern und auf dem drittletzten Vokale, wenn der zweitletzte ein *u* oder *i* ist, welches der grammatikalischen Endung unmittelbar vorangeht.

I. Pri la signifiko di kompozita vorto en logikala linguo.

Anteparolo.

Lerneri di la Latina e la Greka prizas, generale, ica plu multe kam ita, mem ante komencir lektar la splendida Greka poeziaji. La kauzo di ca fakto esas la plu granda expresiveso di la Greka kompare a la Latina. Ca granda expresiveso en la Greka esas produktata grandaparte per l'ecelanta kapableso formacar kompozita vorti, qua kapableso preske tote mankas a la Latina. Gravideso[1] dil expreso posedas partikulara charmo por inteligenta lerneri di lingui, e pro co la Greka donas a li plu granda plezuro.

La moderna lingui Romanala heredis de la Latina la nekapableso formacar vortkompozuri. Ici esas tre rara en ta lingui ed, ultree, nereguloza ed arbitriala pri signifiko. En la Hispana, exemple, 'cortaplumas' signifikas 'kultelo por tranchar plumi'. Ca signifiko esas arbitriala, nam la definita koncepto 'kultelo' ne esas kontenata en la vortelementi di la kompozuro. Kad la Angla 'penknife' o la Germana 'Federmesser' ne esas plu expresiva? La multkolora arko produktata per pluvo an la cielo esas indikata en la Franca per 'arc-en-ciel'. Pro quo ca kompozuro signifikez 'arcus pluvius' e ne irga altra arko an la cielo, exemple, ta quan on ofte vidas cirkum la luno? Kad la Angla 'rainbow' o la Germana 'Regenbogen'

[1] La tradukuri di D. 'Prägnanz' o di la figurala senco di A. 'pregnancy' en la vortolibro D.-Ido esas tre neapta; li donas la senco apene proxime. Ma semblas, ke on povas imitar en Ido la du lingui. Nam anke en Ido senco metafora esas permisata ultre la propra. La vorto 'gravida' esas hike uzata en senco figurala konkordanta kun A. 'pregnant', D. 'prägnant'. La konkordo esas perfekta, co esas bonega!

ne esas plu preciza pro l'evento en la naturo di nur un arko produktata per pluvo? Frapanta exemplo di kapricoza signifiko di kompozuro esas la Franca 'garde-fou' por parapeto. Kad ica servas nur por gardar e ne havas sat ofte altra skopo; pluse, kad ol servas por gardar nur folo e ne tam bone prudento?

Anke la kompozkapabla naturala lingui prizentas neregulozaji en sua kompozuri. Ma kapricaji e neregulozaji esas permisata a naturala linguo. Kelkafoye li reprezentas olua maxim bela traiti. Ma esas evidenta, ke en logikala linguo li mustas esar exkluzita. Quale omnube tale anke pri la kompozo ol bezonas konstanta normi strikte sequenda. On nultempe establisis irga normi por la kompozo en Ido, e pro to nekonsequantaji insinuas su en ol. La skopo di ca studiuro esas preventar to. Olua dedukti esas generala, c. e. valoras por omna linguo konstruktita logikale. Pro ca kauzo la studiuro havas importanteso generale filologiala.

Diskuto.

On asertis, ke «la kozi esas simpla e klara per su» (Progr. VII, 497) koncerne la kompozo di vorti. Ke ca opiniono ne esas justa pri lia formo, montresas per la frequa kulpi (sufixizita kompozita vorti vice nemediate formacenda) carelate en publika skribaji. Anke pri la signifiko di vorti kompozita ta opiniono esas eroroza. Sro. Pivet dicas (I, 404): «Quante plu me reflektas pri la temo (kompozo), tante plu me trovas ol komplikita.» La maxim ecelanta Idisto Paul de Janko (II, 152) parolas pri la «desfacilaji di la kompozo», e ne savante quale explikar kelka kompozaji[1] prepozicionala, propozas pozar laste la prepoziciono. Prof. Jespersen juste montras (III, 402), ke co havus «konsequanti funesta». La bonega Idisto B. Joenssen judikas (IV, 521) kom «omnakaze repulsinda» ula[1] propozo pri kompozo; e pri la sama propozo Sro. Ferrand dicas kurte[2] e tre bone: «od me tote ne komprenas la propozo od ol esas tote neaceptebla (IV, 710)». Pri kelka kompozita vorti (dumasta, dumasto, transatlantiko, ec.) fervoroza Idisto skribis a me: «li surmenas nia logiko (they strain our logic)». En Mondo (ag. 1920, p. 97) on rangizas 'suboficiro' e 'superhomo' en tipo B di Jespersen, donante a 'superhomo' signifiko quan la vorto tote ne havas, quankam Prof. Jespersen ipsa rangizas 'suboficiro' en sua tipo A, e Sro. de Janko pozas 'superhomo' en tipo A per atribuar al vorto la signifiko sole justa: homo super..., super altra homi (II, 152). Omna to pruvas la «nesimpleso e neklareso per su di la kozi» relatanta kompozo. Oportas do klarigar ol. Co facesis parte en mea studiuro: pri la derivo di vorti de kompozita radiki (Progr. VII, 486; M., febr. e marto 1920). Ma la skopo di ica esis nur montrar, quala mustas esar la formo di kompozita vorti, lia signifiko ibe ne traktesis komplete. Me donos do hike la kompletigo.

Pro la supera eroroza opiniono on nultempe esforcis krear klara sistemo por kompozo, e la sola guidero restis l'instrukto dil ofical gramatiko (Gr. compl. p. de B., § 161, 72): «Le radical principal est toujours le dernier...; pour trouver le sens du mot composé il faut disposer les éléments dans l'ordre inverse.» Ke co esas tote nesuficanta, me ja montris (VII, 489).

[1] 'Facajo' e 'facuro' ofte diferas, altrafoye li esas perfekta sinonimi (Ido, p. 45). 'Letro' povas esar nur sendajo, nultempe senduro. Ma 'domo' sempre esas konstruktajo tam bone kam konstrukturo, 'kompozita vorto' sempre kompozajo tam bone kam kompozuro. Co montras la nesuficanteso di ula (vid. noto 1, p. 11) expliko di difero inter facajo e facuro (M., ag. 1922, p. 298). Caokazione konvenas memorigar, ke moderata sinonimeso esas tre bona (IV, 141; Non Rap., p. 22, noto 2).

[1] 'Ula' hike havas la signifiko di certena** (Temo V, pp. 77 e 83, nro. 12).

[2] Vice 'dicar kurte' on plu bone uzus verbo konforma ad A. 'to remark', D. 'bemerken'. Ma mankas ankore tala verbo generale agnoskita (vid. nro. III, Raporti al Akad.; Temo V, p. 78, infra noto 2).

Anke la desfacilaji indikita supere, quin mem bonega Idisti renkontris en la kompozo, pruvas la nesuficanteso di ta generala regulo.

Altra importanta kauzo di desfacilaji pri kompozo esas l'eroroza opiniono, ke radiko per su ne havas speco, ke radiko per su ne esas sive substantivala, sive adjektivala, ec. (Etude sur la Dériv., pp. 20, 21.) Pro ke en nur poka kazi (dezert, invalid, katolik, ec.) la radiko shancelas inter esar substantivala ed esar adjektivala, on persistas en l'aserto (VII, 497), ke la radiki ne havas speco. Co, unesme, ne esas justa. Ecepte la poka kazi omna radiko havas speco: 1. aqu., dom, tabl esas substantivala; 2. alt, bel, grand esas adjektivala; 3. am, bat, perd esas verbala; 4. bald, oft, sempr esas adverbala. Duesme, mem se l'aserto esus justa, on devus, pro kauzi diskutata altrube[1], atribuar, quaze arbitriale, speco a la radiki, fixigar un foyo por omni, ke la radiki di 1 esez substantivala, di 2 adjektivala, ec. Co esas necesa pri la supera poka radiki dezert, invalid, katolik; li esas fixigenda un foyo por omni, sive kom adjektivala, sive kom substantivala. En simpla radiko esas indiferenta, kad ol havas o ne havas speco. Ma on tote ne povas karear speco en kompozita radiko. Pro ke on ne savis ol, on experiencis la desfacilaji. Diferante de simpla radiko la speco di kompozita radiko tre ofte ne esas donita per la naturo ipsa dil elementi; oportas determinar ol. Maniero trovar ol ja montresis (VII, 489); hike plu simpla maniero montresos.

Reguloza kompozosistemo obtenesas per plura principi.

1. Vortkompozo havas skopo; sen ica ol perdas preske sempre sua justifikeso ed esas evitenda. La desfacilaji pri kompozo venas de ne egardar ica importantajo. La skopo esas tacar ulo facile komprenebla. En kompozuri konsistanta ek du substantivi la kompozo posibligas l'omiso di la relato inter li. Vice dicar: «palaco posedata da rejo», «glaso servanta

[1] Videz la duesma temo traktita hike.

por recevar vino», ol posibligas dicar plu kurte: «rejopalaco», «vinglaso». La relato kelkafoye esas evidenta per su, ma plu ofte dependas de la kuntexto. De co rezultas, ke kompozita vorti ne havas e ne povas havar absoluta signifiki, e ke lia signifiki dependas de la kuntexto, esas relativa. On opinionis, ke kompozita vorti mustas havar absoluta signifiki same kam simpla vorti, pro ke on ne konocis o ne egardis la skopo di kompozo, qua neposibligas unasenceso che kompozaji. Pro co on reprochis a li, ke li ne esas sat klara («du vorti esas sempre plu klara kam una», VII, 496), o ke li havas tro multa senci (fairomashino, Hist. de la L. univ., p. 387; II, 654; aquovoyo, IV, 225). On konsiderez nur kelkete la kuntexto, e la kompozaji divenos tam klara e tam unasenca kam simpla vorti.

En prepozicional kompozuri la kompozo posibligas l'omiso dil objekto di la prepoziciono, ube ol esas facile komprenebla od indiferenta. Vice 'Petro iris ek la domo' on dicas plu kurte: «Petro ekiris», se 'la domo' esas indiferenta o facile komprenebla; same 'intermuro' uzesas plu bone vice 'muro inter Pyramus e Thisbe', se 'Pyramus e Thisbe' esas facile komprenebla.

En altra kazi la kompozo posibligas l'omiso di irga vorto liganta l'elementi (tre ofte la komparanta 'quale'), di irga prepoziciono o di irga vorto o vorti explikanta, l'omisaji esante komprenebla per su o per la kuntexto. 'Blua quale l'azuro', 'forta koncerne la brakii', 'havanta longa hari', 'esanta segun la lego', 'jacanta sub la tero', ec. expresesas plu kurte e tam klare per 'azurblua', 'brakiforta', 'longhara', 'segunlega', 'subtera', ec.

Ni obtenas do ca importanta principo: *kompozo havas la skopo tacar ulo facile komprenebla per su o per la kuntexto; pro ca skopo kompozita vorti grandaparte ne havas absoluta signifiki; sen la skopo kompozo havas nula justifikeso.*

2. La fundamental principo di unasenceso (I, 391; Ido, noto 12, p. 96, noto 27, p. 100) postulas, ke omna

elemento di ideo en la signifiko di vorto esez indikita per elemento di formo. Lo inversa anke esas justa. Omna formal elemento di vorto mustas esar reprezentita per elemento di ideo en la signifiko dil vorto. De co rezultas la sequanta pluampligo dil principo. Nula elemento di kompozita vorto darfas perdar sua signifiko en la kompozo; pluse, tala vorto ne darfas kontenar signifikala parto nekontenata en la elementi, ecepte ta signifikala parto l'omiso di qua esas la skopo di la kompozo. Exemple, en la kompozajo 'interakto' la signifikala parto 'pauzo' ne darfas esar kontenata, pro ke ol esas kontenata nek en 'inter', nek en 'akto'.

Ni obtenas do duesma principo: *la signifiko di kompozita vorto mustas kontenar la signifiki di omna elementi; ol kontenas, ultree, la signifiko di irga omisajo facile komprenebla; ol ne darfas kontenar irga plusa signifikala parto.*

3. Triesma principo por kompozo establisesis da me altrube (VII, 489). *Irga du (plura) simpla radiki darfas kompozesar sub la sola kondiciono, ke existez primara vorto di bona senco; pluse, ta esas la primara vorto (speco) di kompozita radiko, qua donas la maxim bona senco, od a qua on povas simplamaniere atribuar bona senco.* Ica principo furnisas la speco, quan on ne povas karear che radiko kompozita, e sen qua regulozigo di la kompozo esas neposibla.

La general oficala regulo (le radical principal, ec.; pour trouver le sens... il faut disposer les éléments dans l'ordre inverse) esas bona, ma nesuficanta. Nam ol propre esas regulo por deskompozo, ne por kompozo, ed on bezonas plu multe regulo por ica. On bezonas regulo por transformar a kompozuro donita expresuro plurvorta, quan, pro kurteso, me nomizos deskompozuro. La sequanta regulo sempre suficas e konkordas parte kun l'ofical regulo. 1. On omisez ek la deskompozuro la superflua (facile komprenebla) vorti; 2. on ligez le necesa ad un vorto, pozante laste la precipua vorto; 3. on substantivigez, adjektivigez,

verbigez la genitita kompozuro, segun ke la deskompozuro havas la rolo di substantivo, adjektivo o verbo. La sequanta 12 exempli explikos la regulo. Esez donita la deskompozuri: 1. akto inter la repasto e la diskurso; 2. maro sub la monto; 3. naturo (dezirata) super la naturo (kreita); 4. havanta kolo simila a ta di cigno; 5. havanta tri fenestri; 6. rapida per la pedi; 7. nigra quale la nokto; 8. jacanta sub la maro; 9. esanta sen hari; 10. eventanta inter nacioni; 11. irar ek la domo; 12. skribar sub la dokumento. La superflua vorti esas en 1: la repasto e la diskurso; en 2: monto; en 3: la naturo (kreita); en 4: havanta, simila a ta di; en 6: per; en 10: eventanta; en 12: la dokumento; ec. La precipua vorto esas en 1: akto; en 7: nigra; en 9: hari; ec. La gramatikala rolo esas en 1—3: substantivo; en 4—10: adjektivo; en 11—12: verbo. On obtenas do la sequanta kompozuri: 1. interakto; 2. submaro; 3. supernaturo; 4. cignokola; 5. trifenestra; 6. pedrapida; 7. noktonigra; 8. submara; 9. senhara; 10. internaciona; 11. ekirar; 12. subskribar.[1]

On vidas, ke la signifiko di singla kompozuro esas lua deskompozuro. Per departar de ica vice de ita on trovas quik la speco (primara vorto) di la kompozita radiko e la precipua elemento, qua esas pozenda laste en la kompozuro. Inverse, por komprenar donita kompozuro on serchez lua deskompozuro. Ica, en sua totajo, esas la signifiko di ita.

Logikale la precipua vorto ne bezonus esar la lasta; on tam bone povus konvencionar, ke ol pozesez komence. Ma la naturala lingui bone kompozkapabla ordinare observas la regulo carelate, e ne existas motivo deviacar en Ido. Omnakaze por evitar konfuzeso la regulo mustas esar konstanta; la precipua

[1] En la deskompozuro 'arko produktata per pluvo an la cielo' la vorti 'an la cielo' esas superflua (facile komprenebla) same kam 'produktata'. La kompozuro esas do 'pluvarko' = L. arcus pluvius, A. rainbow, D. Regenbogen.

vorto ne darfas esar unfoye la lasta parto, altrafoye altra parto dil kompozuro (IV, 263, 521, 710).

La supera tri principi e la regulo por transformar deskompozuro a kompozuro ofras apta sistemo di kompozo ed eskartas omna desfacilaji, quale ni nun expozos per omnaspeca vorti kompozita. L'expozo montros la kontredici e neanalogaji en qui on intrikis su til nun, e la nejusteso di la noto (VII, 495) e di la «remarki» (VII, 496) juntita a mea studiuro: pri la derivo di vorti de kompozita radiki. Refutar ca noto e remarki ed altra opinioni pri la kompozo (III, 402) esas tre importanta por Ido. Nam pro li on atribuis kelkafoye nejusta signifiko a kompozita vorto (interakto) ed anke restriktis l'aplikeso di kompozo, qua esas maxim ecelanta qualeso di linguo. On povas perceptar ca restrikto en la vortolibro D.-Ido. Lua bonega autoro ne prizante kompozo reduktis ol a minima mezuro. Fortunoze la kompozkapableso di Ido ne dependas de l'arbitrio di irga autoritato, ma nur de la logiko e del principi di la linguo, tale ke kapabla Idisti povos nedependante pluampligar ipse la domeno di kompozo plurichigante e plubeligante la linguo per co.

Maxim ofte prepozicioni uzesas por formacar kompozita vorti. Pri lia signifiki on apogas su (IV, 263; Mondo, ag. 1920, p. 96) sur artiklo dividanta tala kompozaji en du tipi A e B (III, 402). Ma ica divido ne esas fondita sur irga principo[1] di la linguo, e, quo esas plu importanta, on ne povas obtenar per ol irga regulo montranta, qua vorto apartenas a tipo A e qua a tipo B. Nula principo postulas, ke «interakto ne esez akto inter..., ma ulo quo separas la akti» (IV, 263), e nula regulo docas, kande interkozo esas

[1] Exempli por la divido en la du tipi trovesas en naturala lingui. Pro co on objecionis karakterizar ol kom senprincipa, arbitriala («La du tipi ne esas arbitriala, pro ke li existas en nia vivanta lingui», M., ag. 1922, p. 98). Ma tam longe kam en nia lingui nula principo existas por la divido, ica restas senprincipa od arbitriala.

kozo inter... (intermuro, interspaco, intertempo), e kande ol ne esas kozo inter (interakto, interferdeko). Se 'viceprezidero' esas prezidero modifikita, pro quo vicerejo ne esas rejo modifikita?

On distingas la du tipi per konsiderar en tipo B la duesma parto dil kompozajo kom l'objekto di la prepoziciono, kontre ke olua objekto esas irgo altra en tipo A. Konsequas, ke en tipo A la signifiko dil kompozuro esas esencale ta di la lasta (duesma) parto, diferante de tipo B. Tipo A: intertempo = tempo inter..., inter irga du eventi; objekto di inter esas: irga du eventi. Tipo B: 'interakto' ne esas akto, ma «ulo esanta inter la akti» (pauzo); objekto di inter esas: akto (akti); signifiko esas: «ulo...» (pauzo). Quale on vidas, tipo A esas konforma a la general ofical regulo (lasta parto-precipua), e tipo B konfliktas kun la principo di unasenceso postulanta, ke kompozuro ne kontenez irgo nekontenata en la elementi. Ta «ulo» ne esas kontenata en la elementi.

A. Vorti kompozita ek prepoziciono (adverbo) e substantivo.

Ne existas irga logikal neceseso dividar vorti prepozicional-substantivala en du tipi. La vorti atribuita a tipo B povas tre bone rangizesar en tipo A; neceseso di analogeso mem koaktas ni rangizar li en la sama tipo kam la vorti apartenanta admisite a tipo A. Nam existas nula, absolute nula difero inter la du klasi di[1] vorti.

1. Interakto esas akto inter..., exemple inter la diskurso e la repasto, mustas esar akto inter..., se on admisas, ke intertempo esas tempo inter...

[1] La naturala lingui uzas genitivo o genitival prepoziciono (A.: of = Ido: di), ma ne ablativo od ablatival prepoziciono (A.: from = Ido: de) por indikar relato di quanteso o di konteno. Li ne esas tam nelogikala, kam superlogikozi igus ni kredar. Pro co 'di' sempre uzesos de nun en tala kazi, ne 'de' (vid. Non Raporti, p. 24).

2. Interferdeko esas ferdeko inter..., inter l'infra parto dil navo e supera ferdeko, mustas esar ferdeko inter..., se interspaco esas spaco inter...

3. Suboficiro mustas esar oficiro sub..., sub altra oficiro, se sublietnanto esas lietnanto sub... Fakte Prof. Jespersen rangizas la vorto en tipo A. Olua rangizeso en tipo B da Mondo pruvas l'arbitrialeso e senreguleso di la divido en la du tipi.

4. Superhomo esas homo super..., super omna altra homi (II, 152), mustas esar homo super..., se on admisas ke superstrukturo esas strukturo super... (D.-Ido, p. 490).

5. Vicerejo esas rejo vice..., same kam viceprezidero esas prezidero vice. Viceprezidero tote ne esas «duesma prezidero» (M., ag. 1920, p. 97), ma irgu remplasanta la prezidero. Omnakaze, quo valoras pri viceprezidero, mustas valorar pri vicerejo.

6. Pri 'kontreveneno' on konsiderez la plu generala 'kontreremediilo' (kontremedikamento). Ica tre bone rangizesas en tipo A: kontreremediilo esas remediilo kontre..., kontre irga nociva substanco (veneno). Kondicione ke la remediilo ipsa esas nociva substanco (veneno), on havas kontreveneno = veneno kontre..., kontre irga nociva substanco. Nur cakondicione la kompozuro 'kontreveneno' uzesas juste, altrakondicione 'kontreremediilo' (kontremedikamento) esas uzenda.

Nur un kompozuro, posdimezo, nule povas rangizesar en tipo A. Me konsideras ol kom anomalajo. Pro ke ica trovesas egale en multa lingui naturala (A. afternoon, D. Nachmittag, F. après-midi, I. pomeriggio), on forsan darfas tolerar ol anke en Ido. Ma me preferus abolisar ol ed adoptar simpla (nekompozita) vorto por la diala tempo de la dimezo til vespero en konkordo kun la simpla vorti por la tri cetera quarimi dil dio, vespero, nokto, matino.[1]

[1] La vorto 'dileo' (de la Greka ἡ δειλή) esus bonega por la skopo.

La divido en la du tipi fondesas sur konsiderar en tipo A l'unesma parto kom adverbo, mem kande ol havas prepozicional formo, ed en tipo B kom vera prepoziciono, l'objekto di qua esas «la duesma parto (o plu juste kontenata en la duesma parto)». Co valoras kelkafoye en naturala lingui, ma en Ido on ne bezonas tanta komplikajo. Me konsideras omnube l'unesma parto kom vera prepoziciono, l'objekto di qua ne esas la duesma parto, nek mem kontenata en la duesma parto, ma irgo altra nemencionita (vid. sup., principo 1). Yen esas exempli apartenanta admisite a tipo A. Interstelo = stelo inter..., inter la luno ed apuda planeto, inter du altra steli; intermuro = muro inter..., inter du chambri, inter Pyramus e Thisbe; interkonsulto = konsulto inter..., inter Sri. X e Y; kunfrato = frato kun..., kun Sro. X. Ke exempli atribuata a tipo B tre bone povas rangizesar en tipo A, esas montrita supere. Ad ici on apte juntus la kompozuro 'supernaturo' = naturo (dezirata od imaginata) super la naturo (kreita). Exempli pri qui on hezitas decidar, kad li apartenas a tipo A od a tipo B, esas: subtaso = taso sub..., sub altra taso, sub mea pano, sub mea instrumenti; avanchambro = chambro avan..., avan la fenestro, avan la pordo, avan altra chambro (vestiblo).

On vidas do, ke l'obejkto di la prepoziciono sempre esas irgo altra kam la duesma parto. Tale la divido en la du tipi tote ne esas necesa. Ol esas nur konfuziganta, ed ol probable genitesis per eroro. Existas kompozuri en qui l'objekto di la prepoziciono esas kozo tala quala indikata per la duesma parto, ma ne la sama, l'identa kozo. On ne vidis la neidenteso di la du kozi. En supernaturo, exemple, l'objekto di super esas 'naturo', ma altra kam ta kontenata en la kompozajo. 'Naturo' qua esas l'objekto di 'super' esas la naturo kreita, e 'naturo' di la kompozajo esas la naturo imaginata. Same en 'vicerejo' l'objekto di vice esas Rejo (George V.), e 'rejo' di la kompozajo esas lua remplasanto (Sinioro Curzon); Rejo e rejo ne

esas identa. En 'kontreveneno' l'objekto di kontre esas 'altra veneno'.

Remarko. L'objekto di la prepoziciono esas ulmaniere kontenata en la duesma parto en kompozuri prepozicional-substantivala qui esas primara adjektivi. Ica kompozuri bezonas konsidermaniero tote diferanta; ol donesos sube (videz nro. C).

La vorti prefixizita per 'para' ne apartenas a kompozuri prepozicional-substantivala; prefixo ne esas prepoziciono. Ica vorti reprezentas pura tipo B, c. e. che li la duesma parto esas, por tale dicar, l'objekto dil unesma. Precize pro co li esas tre multasenca, diferante de vorti prepozicional-substantivala. Ici esas pasable (oportas egardar omisajo, videz supere, skopo di la kompozo) unasenca. Avanguardo, interspaco, surkreskajo esas preske nur un kozo: guardo, spaco, kreskajo avan..., inter..., sur. Kontree, parapluvo, exemple, esas logikale cent ed un kozi qui ofras protekteso kontre la pluvo, ma ne sole l'omnadia utensilo portata en la manuo por shirmar su kontre eventuala pluvo. Co montras, quante neapte on alegas la vorti kun para- por justifikar la kreo di tipo B che prepozicioni (M., ag. 1920, p. 97).

Plu bone on konsiderus la vorti kun para- kom integra vorti por evitar konflikto kun la principo di unasenceso.

Se prepozicional-substantivala vorto havas nula o poka senco kom substantivo (primara), on examenez, kad bona senco esas atribuebla ad adjektivo, e cakaze la primara vorto esas adjektivo. Exemple, senbarbo kom primara substantivo esas sensenca. La primara vorto esas do senbarba = esanta sen barbo (videz sube nro. C).

B. Vorti kompozita ek prepoziciono (adverbo) e verbo.

Anke en kompozuri verbala kun unesma prepozicionforma parto ne esas necesa konsiderar ica kom adverbo. On povas konsiderar ol senecepte kom vera prepoziciono, l'objekto di qua ne esas expresata. En omna prepozicionala kompozuri la skopo di la kompozo esas l'omiso dil objekto di la prepoziciono. 'Skribar sua nomo sub...' esas nekompleta, demandas, por tale dicar, l'objekto di 'sub'; ma 'subskribar sua nomo' esas kompleta, indikas, ke l'objekto di

'sub' esas indiferenta o facile komprenebla. 'Subskribar' signifikas: skribar sub..., sub (ye la fino di) la dokumento, la deklaro, la pagino, la letro. 'Enirar' signifikas: irar en..., en la chambro, la domo, la navo, ec.

1. En kompozuri konsistanta ek prepoziciono e transitiva verbo tri objekti esas egardenda, l'objekto di la simpla verbo, ta dil kompozita verbo e ta di la prepoziciono. La kompozita verbo retenas la voco (ca vorto uzesas por indikar l'aktivo e la pasivo; kad on darfas uzar ol anke por indikar transitiveso e netransitiveso? Se, ne, ni bezonas vorto por ca ideo) di la simpla, c. e. restas transitiva, ed olua objekto esas la sama kam ta di la simpla verbo (Ido, §72, p. 52), ma l'objekto di la prepoziciono ne darfas esar ta di la kompozita verbo. On kulpas, «se on dicas ofte: me subskribas la deklaro, ube deklaro esas la objekto di sub» (III, 405). 'Subskribar deklaro' povas signifikar nur: skribar deklaro sub..., sub la dokumento, sub l'atesto (Ido, §§72, 113, pp. 52, 76; noti 25, 50, 59, pp. 100, 109, 111). Se on volas expresar l'objekto di la prepoziciono, la kompozo havas nula skopo, ed on deskompozez la kompozuro. La konstrukturo cakaze esas: skribar sua nomo sub dokumento. On povas anke selektar altra apta prepoziciono e konservar la kompozuro, ma esas evitenda konservar la kompozuro e repetar la sama prepoziciono. On povas dicar: subskribar sua nomo a dokumento. La kompozo en ca konstrukturo havas nula skopo ed esas nur konceso a la kustumi dil naturala lingui. Ma la konstrukturo: 'subskribar sua nomo sub dokumento' esas evitenda kom tautologio (Ido, noto 25).

2. Se la simpla verbo esas netransitiva nur un objekto esas egardenda, l'objekto di la prepoziciono. Nam pro la principo di unasenceso la kompozita verbo mustas esar netransitiva same kam la simpla verbo. L'objekto di la prepoziciono ne esas expresata. Exemple, ka Petro esas ankore en la chambro? No, il ekiris. Se on expresas l'objekto, la kompo-

zuro esas deskompozenda; kelkakaze on selektez altra apta prepoziciono, konservante la kompozuro (konceso al kustumi di naturala lingui), ma on ne repetez la sama prepoziciono: Petro iris ek la chambro. Li formarchis ek la kampeyo. La muso saltis ek la kaptilo; ma nultempe: eksaltis ek la kaptilo.

On justifikis la konstrukturo: subskribar deklaro, dicante: «Se on facas to (interdiktas: subskribar deklaro), on devus anke esar kontre la transitiva uzo di enirar» (III, 405). Fakte ca uzo esis originale interdiktita: «Une préposition-préfixe ne peut pas rendre actif un verbe neutre; il ne faut pas dire: enirar, ekirar la chambro» (Gramm. compl. par Ido, § 162, p. 68). Ca regulo esis tre bona, ol konkordis kun la principo di unasenceso, segun qua en kompozo la signifiki dil elementi mustas restar exakte le sama kam sen kompozo. On kreis ulgrade konflikto kun la principo per retraktar plu tarde ita regulo (Gramm. compl. par de Beaufront, § 164, p. 74; II, 14). Pro ke miskompreno ne povas eventar, la retrakto darfas esar tolerata. Che ula[1] verbi, exemple ti kompozita kun la prepozicioni pri, tra, trans, la transitiva uzo esas mem preferebla pro la komodeso en la pasivo. Advere en tala transitiva verbi la kompozo ne realigas sua skopo (tacar ulo facile komprenebla), tamen ol esas plu bona kam deskompozo pro la pasivo. 'Tranatar la rivero', 'transsaltar l'obstaklo', 'priparolar la temo' donas la tre komoda pasiva konstrukturi: 'la rivero tranatesas', 'l'obstaklo transsaltesas', 'la temo priparolesas'. Ma 'la chambro ekiresas, eniresas' esas tre stranja, barbaratra. Pro co 'ekirar, enirar la chambro' ne esas rekomendinda, tante plu nam la kompozo ofrus absolute nula avantajo, ne mem komoda pasiva konstrukturo. Oportas do uzar deskompozo che ica verbi: irar ek, en la chambro.

Nia dedukti montris, ke existas sempre neexpresita objekto di la prepoziciono en kompozuri kun prepozicionforma parto. Pro co nek en substantivala nek en verbala kompozuri esas necesa konsiderar ta parto kom adverbo. Tote ne esas rekomendinda «sempre aplikar la adverbo (en -e) en la A-kompozuri», mem «se ni havus omnube distingo inter prepoziciono ed adverbo, quale ni havas en pos e pose» (III, 403). Kontree, on sempre uzos plu bone la prepoziciono, ne l'adverbo, pro ke l'unesma esas plu kurta, e ne existas difero inter prepoziciono-kompozuri ed adverbo-kompozuri, le unesma, segun nia dedukti, esante sempre A-kompozuri same kam le duesma; doplando ne diferas de dopelando, nek posmondo de posemondo, nek posdatizar de posedatizar, ec.

De nia diskuto rezultas nemiskomprenebla signifiko di la kompozuri prepozicional-substantivala e prepozicional-verbala. Ol konsistas ek du parti expresita, la signifiko di la prepoziciono e ta di la substantivo o verbo, ed ek un parto implicita o tacita kom facile komprenebla, qua esas l'objekto di la prepoziciono. De la expresita parti la precipua esas la lasta. La deskompozuro (videz supere) indikas omna tri parti.

Se prepozicional-verbala kompozuro havas nula o poka senco kom verbo, on examenez, kad bona senco povas atribuesar simplamaniere ad adjektivo, e cakaze la primara vorto esas adjektivo. Exemple, 'senmovar', 'sentimar', 'segunvolar' apene havas irga senco; ma a l'adjektivi 'senmova', 'sentima', 'segunvola' on povas atribuar la bona senci: esanta sen movo, sen timo, segun la volo.

Remarko. Plu bone on konsiderus la verbala parto en tala kompozaji kom substantivo (movo, timo, volo), ed on havos la sama kondicioni kam sube (C, 2).

Che prepozicioni altra kam 'sen' e 'segun' l'omisajo esas vorto ne tam simpla kam 'esanta'. Tamen on ofte povas atribuar a l'adjektivi senco pasable bona. Dumdorma = eventanta dum la dormo; perlabora = aquirita per laboro (videz I, 404, ube on havis desfacilajo explikar tala kompozaji).

[1] Videz infra noto 1 sur pagino 11.

C. Adjektiva[1] vorti kompozita ek prepoziciono e substantivo (verbo)[2].

Multafoye adjektivi povas derivesar de radiki prepozicional-substantivala (verbala). En ca kazi l'objekto di la prepoziciono esas ulmaniere kontenata en la duesma parto, sen ke co helpus multe por establisar la signifiki di la kompozuri. Hike oportas determinar la speco di la radiko, quale montrita en mea studiuro citita. Multe plu simpla esas departar de la deskompozuro; ica donas quik speco e mem la kompleta signifiko di la kompozuro. Tamen me repetos hike kelke plu klare l'instrukto donita en la studiuro, pro ke on kustumeskis departar de la kompozuro. Plura kazi esas distingenda.

1. La kompozita radiko furnisas bonsenca substantivo (verbo), omnube intencata (videz sube, F, 2). La speco di la radiko esas cakaze substantivala (verbala), la primara vorto substantivo (verbo). Omna altra vorto formacebla esas sekundara derivajo nemediata o mediata di ca substantivo. Exemple, 'interspac' donas primare: interspaco = spaco inter...; sekundare: interspaca = esanta interspaco; interspacala = relatanta interspaco; interspacoza = plena de interspaci; interspacizar = provizar per interspaci. 'Kontredic' donas primare: kontredicar = dicar kontre...; kontredica = esanta kontredico (vid. Ido, 2a alineo di § 55, p. 38); kontredicala = relatanta kontredico(dici); kontredicoza = kontenanta kontredico(dici).

2. La radiko nultempe furnisus sencoza substantivo (verbo) primara. Se ad adjektivo on povas atribuar bona senco, la speco esas adjektivala, la primara vorto adjektivo. Exemple, la radiki senbarb, sendent, sentim, subter, transriver ne furnisas sencoza substantivi (verbi), ma adjektivi povas havar bona senci: esanta sen barbo, denti, timo, jacanta sub la tero, trans la rivero. Ica adjektivi furnisas sekundare bonsenca substantivi formacita nemediate: senbarbo, sendento, subtero, transrivero = ento senbarba, sendenta, subtera, transrivera.

Remarko. On dicis (VII, 495, infra noto): «On ne vidas quon povus signifikar la substantivi longharo, senfingro». Kom primara substantivi li esas sensenca, ma kom sekundara substantivi derivita nemediate de l'adjektivi longhara, senfingra li tre bone signifikas: ento longhara, senfingra, same kam 'belo' de 'bela' o 'mikro' de 'mikra' signifikas: ento bela, mikra.

3. La radiko furnisas bonsenca substantivo, ma ica substantivo ne esas intencata (videz F, 2) en la kazo koncernata.

a) Kande la senco substantivala esas intencata, la speco esas substantivala, la primara vorto substantivo. Exemple, interstato = stato inter..., inter Francia ed Italia; internaciono = naciono inter...; submaro = maro sub..., sub la monto, sub altra maro. Sekundara adjektivi formacita nemediate de tala substantivi, exemple, interstata = esanta interstato, ne esas admisebla. Ma on bezonas li extreme rare, e cakaze on uzez altra expresmaniero, exemple: esanta interstato. Ca neimportanta restrikto bezonesas por evitar ambiguesi, nam oportas atribuar ad 'interstata' altra signifiko (nome ta di nro. 3, b). Omna mediata derivaji esas formacebla: submarala = relatanta submaro; intermuroza = kontenanta intermuri.

b) Kande senco substantivala ne esas intencata, la primara vorto (speco) esas adjektivo ed olua signifiko la maxim simple atribuebla: internaciona, interstata = relatanta, od eventanta inter, plura nacioni, stati; subaqua, submara = jacanta sub l'aquo, la maro; superhoma = esanta super la homi. Sekun-

[1] Adjektiva vorti = vorti esanta adjektivi (Ido, § 54, p. 36; Lektolibro di Ido, nro. VI).

[2] Verbal radiko povas konsideresar anke kom substantival radiko mediace la verbal substantivo en -o: 'mov' esas la radiko tam bone dil substantivo movo kam dil verbo movar. Altravorte, koncerne la radiko verbo equivalas substantivo.

dara substantivi formacita nemediate de tala adjektivi, exemple, internaciono = kozo, ento internaciona, ne esas admisebla. Li esas tre rara omnakaze, e kande on bezonas li, on uzez du vorti o l'expresuro Aristotelesala 'lo . . . a': homo internaciona, kozo submara, lo interstata. Ca neimportanta restrikto bezonesas por evitar ambiguesi; nam oportas atribuar ad 'interstato' la signifiko di nro. 3, a. Altra sekundara nemediata ed omna mediata derivaji de tala adjektivi esas permisebla: internacione = en maniero internaciona; internacioneso = la qualeso esar internaciona; internacionigar = igar internaciona.

1. Remarko. On komprenos plu bone la derivaji traktita en nro. C per departar de la deskompozuo. Donite la vorto 'senbarba' on trovas kom olua deskompozuro: esanta sen barbo; la deskompozuro di interstato esas 'stato inter . . .', di subaqua 'jacanta sub l'aquo'.

2. Remarko. Altra plu simpla kondicioni por la kazi 3, a e 3, b esas le sequanta. Se l'objekto di la prepoziciono ne esas la duesma parto, nek mem kontenata en ol, la primara vorto esas substantivo; se l'objekto di la prepoziciono esas ulmaniere kontenata en la duesma parto, la primara vorto esas adjektivo. Submaro = maro sub . . ., sub la monto, sub altra maro; l'objekto di sub ne esas 'maro' di submaro, nek kontenata en 'maro' di submaro. Submara = jacanta sub la maro; l'objekto di sub esas kontenata en 'mara' di submara. Same supertekto = tekto super . . ., la domo, la palaco; supertekta = esanta super la tekto; interakto = akto inter irga du eventi; interakta = eventanta inter akti.

4. La radiko ne furnisas sencoza substantivo, ed anke ad adjektivo on ne povas atribuar bona senco. Tala radiko esas kompleta sensencajo neuzebla; exemple, dumland, kunlibr, prinat, surdrink.

Remarki pri nro. C. Adjektiva kompozuri prepozicionala maxim multe ofris desfacilaji. De Janko ne komprenis adjektivi quale senduba, supernatura (II, 152) e deziris pozar laste la prepoziciono: dubsena, natursupera. Ne povante konkordigar supertera kun supertero il propozis dicar tersupera. Altri trublesas simile per adjektivi quale superhoma, internaciona, transatlantika, dumasta, senhara, trovante li nekonciliebla kun la substantivi superhomo, internaciono, ec. Tala adjektivi bezonas do plu detaloza klarigo. Ol adjuntesez hike.

L'adjektivi internaciona, superhoma havas nur poka konekteso kun la substantivi internaciono, superhomo. La du esas primara vorti, ne derivita l'uni de l'altri. La signifiki dil substantivi esas simpla. L'adjektivi signifikas, quale montrita: relatanta plura nacioni, esanta super la homo (homi). Ca primara adjektivi ne havas sekundara nemediata substantivi, diferante de simpla primara adjektivi, qui havas sekundara nemediata substantivi: belo, mikro = ento, kozo bela, mikra. La primara substantivi internaciono, superhomo ne havas sekundara, nemediata adjektivi, diferante de simpla primara substantivi, qui havas sekundara nemediata adjektivi: gardena, ora = esanta gardeno, oro. Ma la primara substantivi internaciono, superhomo furnisas omna mediata adjektivi, quale internacionala, superhomala, ec. Tale existas du speci di[1] adjektivi strikte distingenda signifike.

1. Internaciona, submara, superhoma, supernatura = relatanta plura nacioni, jacanta sub la maro, esanta super la homi, la naturo. Ca adjektivi esas primara e havas nur poka konekteso kun la substantivi internaciono, submaro, ec.

2. Internacionala, submarala, superhomala, supernaturala = relatanta internaciono, supernaturo, ec. Ca adjektivi esas sekundara derivita mediate de la substantivi.

L'adjektivo 'transatlantika' anke esas primara, signifikanta: esanta trans l'atlantiko. Ca adjektivo havas sekundara nemediata substantivo, transatlantiko = kozo (exemple, kablo) transatlantika. Ca substantivo esas intrikanta, nur se on dicas, ke ol mustas signifikar: atlantiko trans . . ., c. e. ke ol esas primara.

Ma pro quo 'transatlantika' havas nemediata substantivo, kontre ke 'superhoma' ne havas tala substantivo? Simple, pro ke en la duesma kazo existas primara substantivo di bona senco (superhomo), kontre ke en l'unesma kazo ne existas sencoza primara substantivo; atlantiko trans . . . esas sensenca.

Ke altra komparaji, quale dumasta, dumasto; supertera, supertero «surmenas nia logiko» venas, de ke til nun on ne dicernis bone 'primara' e 'sekundara'. On konsideris 'dumasto' kom primara vorto, e kom tala ol esas nekomprenebla. Ma se ni primarigas l'adjektivo dumasta, omno divenas klara. L'adjektivo signifikas: havanta du masti. Ke ca signifiko esas bona, on vidas per komparar ol a ta di la bona adjektivi ofte uzata: unforma, dusenca = havanta un formo, du senci. La primara adjektivo dumasta furnisas bona sekundara nemediata substantivo: dumasto = kozo

[1] A.: two kinds of adjectives, ne: two kinds from adj. (vid. noto 1, p. 17).

dumasta. Ca kozo esas ordinare, ma ne necese, navo, e pro co l'ordinara signifiko esas: navo dumasta. Ma 'dumasto' — povus anke esar monto, strukturo sur qua trovesas du masti. Oportas egardar, ke kompozita vorti ofte ne havas absoluta signifiki, ma nur relativa, dependanta de la kuntexto. Ica indikos, kad monto, strukturo o navo esas vizata.

On dicas: «senharo, senbarbo signifikas nulo». Tote juste, se li konsideresas kom primara substantivi. Pro co oportas examenar, kad on povas atribuar bona senci ad adjektivi. Co esas la kazo: senbarba, senhara = esanta sen barbo, hari. Ca primara adjektivi furnisas bona sekundara nemediata substantivi: senbarbo, senharo = ento senbarba, senhara, same kam mikro, grando = ento mikra, granda.

D. Vorti kompozita ek prepoziciono ed adverbo.

Me agnoskas vera tipo B, co esas, ke la duesma parto esas l'objekto di la prepoziciono, en vorti prepozicional-adverbala. Lia nombro esas tre mikra: antehiere, entote, posmorge. On povas konsiderar li kom du vorti separita: antehiere = ante hiere, tante plu nam la kompozo havas nula skopo, e la deskompozuro havas formo tam kurta kam la kompozuro. Od on povas konsiderar la vorti kom integra (nekompozita). La duesma konsidermaniero semblas esar plu bona, pro ke ol posibligas la derivo di altra vorti, exemple, adjektivi: tua antehiera (ne: antehierala, Ido, p. 39, a, b) promiso = tua promiso donita antehiere; l'atako posmorga = l'atako entraprezota posmorge.

Refuto di objecioni. La preirinta dedukti tote ne «komplikigas ed obskurigas la kozi» (VII, 497). Kontree, li furnisas normi komprenebla ed omnube aplikebla. Altra tilnuna interpreti duktas a neanalogaji e nekompreneblaji, quale montrita.

On dicas (VII, 496), ke «interakto, subtaso havas senco tote klara». Certe, ma nur se on igas ol analoga a ta di intertempo, c. e. se la senco esas: akto inter..., taso sub... Ca nocioni ne esas «neutila e preske sensenca». Se on dekretas, ke tala nocioni esas expresenda per du vorti separita (intera akto, suba taso), on plupovrigas la linguo.

On neposibligas, exemple, la tre utila expresuri unvorta 'interaktoza' = kontenanta intera akti; superhomala = relatanta supera homo; interspacizar = provizar per intera spaci, ec. «Submaro esas neklara», nur se on havas en la mento, ke la duesma parto esas l'objekto di la prepoziciono. Ma nia dedukti montris, ke l'objekto esas irgo altra. La primara adjektivo 'submara' havas poka konekteso kun la primara substantivo submaro, quale montrita supere. Por la nociono 'ento submara' on nultempe uzez la sekundara nemediata substantivo submaro (derivita de submara), ma, exemple, la du vorti 'ento submara', o 'kozo submara', tale ke 'submaro' sempre havos nur un signifiko. Ca restrikto esas neglijebla, pro ke la nociono 'ento submara' esas tre rara. L'objeciono «on nultempe bezonas suba maro» esas senvalora por exkluzar la substantivo submaro = maro sub..., sub la terala surfaco, kontinento, altra maro. La nociono esas nur extreme rara, e 'submaro' uzesis kom exemplo nur pro antitezo a la frequa adjektivo submara. Me povabus donar plu frequa nocioni, exemple, subvoyo = voyo sub..., sub la lago, sulo, marsho; subkanalo = kanalo sub..., sub la rivero, bayo, urbo, monto. On certe «ultempe bezonas suba voyo, suba kanalo».

E. Vorti kompozita ek substantivo ed adjektivo od inverse, ek du adjektivi od ek nombro e substantivo.

1. Radiki substantival-adjektivala sempre donas nur primara adjektivi.

a) Se la qualeso expresita per la simpla adjektivo esas propra dil substantivo, l'omisajo esas 'quale': azurblua, cielalta, gigantforta, ventrapida = blua, alta, forta, rapida quale l'azuro, la cielo, giganto, vento.

b) Se la qualeso ne esas propra dil substantivo, l'omisajo esas apta prepoziciono: de, en, koncerne, per, pri, ye: anmofebla, brakiforta, okulblua, pedrapida = febla, forta, blua, rapida koncerne la anmo, brakii, okuli, pedi; bursopovra, kordimalada = povra, malada koncerne, en, ye la kordio, la burso.

En omna adjektivi di a e b la lasta parto esas la precipua; en 'azurblua', 'kordimalada' on havas en la mento precipue la blueso, la maladeso.

La maxim bona liganta vorto en deskompozo, c. e. l'omisajo en kompozo, esas 'quale'; la prepozicioni esas min bona. Co esas konforma, a ke kompozuro esas tante plu bona, quante plu la qualeso expresata per la simpla adjektivo esas propra dil substantivo: (1) 'azurblua' esas bonega kompozajo, (2) 'cielblua' esas bona, (3) 'okulblua' pasable bona, (4) 'fishblua' esas mala, (5) 'homblua' esas sensenca.

2. Anke radiki adjektival-substantivala furnisas nur primara adjektivi, primara substantivi havante nula o poka senco. Grandfenestra, bluciela, longhara esas primara adjektivi, e kom maxim bona signifiko on trovas: havanta blua cielo, l. h., gr. fen.

Anke en ca adjektivi la lasta parto esas la precipua, quankam la precipueso di ca parto ne sentesas tam forte kam en altra kompozaji, quo efektigis l'opiniono poke justigita (VII, 496), ke en tala kompozaji «on ne povas parolar pri elemento precipua; la du elementi esas koordinita». Tote ne! Kande me parolas pri animalo longhara, esas la hari quin me precipue havas en la mento.

Remarko. L'aserto, ke en tala kompozaji «on povas preske permutar la elementi» (VII, 496), bezonas plufortigo e limitizo. On certe (ne preske) povas permutar li, ma nur sub un kondiciono, nome, se la qualeso dil simpla adjektivo ne esas propra dil substantivo; altrakondicione permuto esas exkluzita. Rapidpeda = havanta pedi rapida, equivalas pedrapida = rapida koncerne, per la pedi; ma bluciela = havanta blua cielo, nigranokta = havanta nigra nokti, ne equivalas cielblua, noktonigra = blua, nigra quale la cielo, la nokto.

3. Radiki adjektival-adjektivala primare donas adjektivi. La kompozanta parti hike esas radiki di adjektivi di senso, di vido, audo, gusto. En ica kompozuri komplete valoras, ke «on ne povas parolar pri elemento precipua; la du elementi esas koordinita». On certe povas permutar li. Co venas, de ke on ne havas hike vera kompozo, ma nur apudpozo. On povas tam bone deskompozar la kompozuro, la kompozo esas preske senskopa: grizblua = blugriza

= griza blua = blua griza = griza e blua = blua e griza; same: surdamuta, dulcacida.

L'adjektivi kompozita di nro. 1, 2, 3 furnisas bonsenca sekundara nemediata substantivi: gigantforto, kordimalado, grandfenestro, blucielo = ento (homo, animalo), kozo (palaco, lando) gigantforta, kordimalada, grandfenestra, bluciela.

Remarko. Kom primara substantivo 'redpelo' esas tam mala kam 'redvango' (VII, 496). Tamen on certe povas uzar 'Redpelo' por la Franca 'Peau-Rouge', precize pro nia sistemo. De la primara adjektivi redpela, redvanga = havanta reda pelo, vangi, on obtenas la bonsenca sekundara nemediata substantivi redpelo, redvango = ento redpela, redvanga. La Franca 'Peau-Rouge' qua esas ento redpela, povas do tradukesar tre bone per Redpelo[1].

4. Radiki nombral-substantivala ne donas bonsenca primara substantivi. Quon signifikus 'trifenestro', 'centbrakio', 'milhomo' kom primara substantivi? Nulo. Per analogeso anke 'trimasto', 'centyaro', 'milpedo' ne esas admisebla kom primara substantivi. Advere li ne esus bisenca (VII, 496—497), ma analogeso igas li pokasenca. La primara vorti esas do adjektivi: trifenestra = havanta tri fenestri, ec. Ca adjektivi furnisas sekundara nemediata substantivi: trifenestro esas irga kozo (anke domo) trifenestra; centbrakio esas irga ento (anke monstro) centbrakia; milhomo irga kozo (anke turbo) milhoma; centyaro irga ento (homo, animalo, planto) centyara; milpedo irga ento (animalo) milpeda. Ma ca substantivi ne povas signifikar specala ento karakterizata per tri masti, mil pedi, ec. Por ca skopo on povas uzar la sufixo -iero. 'Unkorniero' esas specala ento karakterizata per 'unkorno'. Ca 'unkorno' esas la pokasenca primara substantivo 'unkorno', qua tamen donas bon-

[1] «Quo esas samtempo? Nula speco *de* tempo!» (VII, 497; supre: speco *di* planto!!) On refuzas komprenar mea dedukti. 'Samtempo' kom primara substantivo esas sensenca, ma kom sekundara substantivo nemediata derivita del bonsenca adjektivo 'samtempa' ol signifikas: kozo, evento samtempa; egale: omnadio = kozo, evento omnadia.

senca kompozajo per ligeso kun la sufixo. Camaniere on povas evitar l'expliko, forsan Esperantatra, ke «unkorniero esas ento karakterizata per la qualeso unkorna» (VII, 492, 494, 496).

Remarko. Pri la kompozuri di nro. E, 1, 2, 4 valoras la remarko 1 di nro. C, 3, b.

F. Vorti kompozita ek du substantivi.

Radiki substantival-substantivala sempre furnisas primara substantivi, se existas bona relato inter la simpla substantivi: ucelkajo (relato: servanta por); stalplumo (konsistanta ek); vapornavo (movata per); rejopalaco (posedata da, o simple di), pomnazo (simila a).

1. Se ne existas bona relato, la primara vorto (speco dil radiko) esas adjektivo. Exemple, relato inter rozo e fingro, purpuro e vango, miniumo e vizajo devus esar fore serchata. La primara vorti esas do adjektivi: rozfingra, purpurvanga, miniumvizaja; e lia senci esas: havanta fingri (anke figurale), vangi, vizajo garnisata per rozi, purpuro, miniumo. Tala adjektivi donas bonsenca sekundara nemediata substantivi. Rozfingro esas omna kozo (anke auroro) rozfingra (ῥοδοδάκτυλος).

2. Multakaze la substantivala senco di bonsenca primara substantivo ne esas intencata; anke talkaze la primara vorto esas adjektivo (vid. nr. C, 3, a, b). Exemple, kande ni parolas pri homo kun nazo aglatra, ni ne intencas dicar ulo pri nazo di aglo (aglonazo), c. e. la substantivo 'aglonazo' ne esas intencata. Cakaze 'aglonaza' esas primara adjektivo = havanta nazo simila a ta di aglo; same, katkapa, bovokula = havanta kapo, okuli simila a ta (ti) di kato, bovo; orhara = havanta hari simila ad oro; arjentarka = provizata per arko ek arjento; fruktarbora = havanta arbori produktanta frukti.

Sekundara nemediata substantivi de tala adjektivi ne esas admisebla; arjentarko, orharo, aglonazo ne

povas signifikar: omna kozo, ento arjentarka, orhara, aglonaza, nam li signifikas: arko ek arjento, haro ek oro, nazo di aglo. Ca restrikto esas neglijebla (videz supere nro. C, 3, a, b).

1. Remarko. Quale altrube anke pri nro. F. valoras remarko 1 di nro. C, 3, b.

2. Remarko. L'adjektivi di nro. F, 2 esas kelke sinonima ad mediata adjektivi en -oza (ed anke en -ala) derivita de primara substantivi: orharoza = plena de orhari = havanta orhari = havanta hari oratra — havanta hari simila ad oro = orhara; fruktarboroza = kontenanta fruktarbori = havanta arbori produktanta frukti = fruktarbora. Lo sama ne povas valorar pri l'adjektivi di nro. F, 1; rozfingroza implikus substantivo 'rozfingro', qua havas poka senco. Pro co on sempre uzos plu bone primara adjektivi, evitante le mediata en -oza, tante plu nam le unesma esas plu kurta.

G. Vorti kompozita ek substantivo e verbo.

Kompozuri substantival-verbala bezonas sorgoza diskuto, pro ke nereguloza formi di naturala lingui genitis sugesti objecionebla di granda autoritato. 'Kovronuko', exemple, propozesis en la senco 'ulo kovranta la nuko' (IV, 337). Pri co Sro. Joenssen dicas[1], ke tala uzo esas omnakaze repulsinda (IV, 521). Me plufortigus lua remarko. 'Kovronuko' ne nur «semblas», ma ne povas esar irgo altra kam nuko por kovro, analoge a 'drinkaquo' = aquo por (di) drinko, o mem vinglaso = glaso por vino. La sequanta konsidero montros plu bone lo objecionebla di la sugesto. En kovronuko = kozo kovranta la nuko, nuko esus direte l'objekto di kovro. Or substantivo verbala (en -o, -anto, -ero, -isto) povas havar nur prepozicional komplemento, ma nultempe direta objekto (Ido, noti 51, 53, pp. 109, 110). On povas

[1] Me uzabus hike plu bone 'remarkas'. Ma la verbo remarkar nun certe ne havas oficale la senco di A. to remark = dicar kurte, quankam on uzas oficale la substantivo 'remarko' en la senco 'dico kurta'. La derivajo 'remarkigar' esas tote neuzebla (vid. nro. III, Raporti al Ido-akademio; Temo V, p. 78, infra noto 2).

dicar nur: la konstrukto di la ponto, ma nule: la konstrukto la ponto. La «tre komoda uzado di la Franca ed Italiana» ne povas servar kom modelo. Ta lingui ne havas bona kompozkapableso. Ma adminime lia uzado esas konforma a bona gramatiko. Nam en 'le couvre-nuque', ed 'il coprinuca' la parti 'couvre', 'copri' ne esas substantivi, ma formi pure verbala e pro co bone komplimentizata per direta objekto. Lo kapricoza di la Franca ed Italiana videsas tre bone per exakta imito en Ido. Exakta imituro Idala esus 'la kovrasnuko'. Tala vorto, vere, esus tante stranja, ke mem Franca od Italiana linguisto apene propozus ol!

La generala propozo facesis «pozar komence la verbal elemento» en kompozuri verbala, quo karakterizesis kom repulsinda (Joenssen, IV, 521) e kom nekomprenebla (Ferrand, IV, 710) sen suficanta expliko. Klarigo di la kozi pri kompozuri kontenanta verbo e substantivo esas do necesa pro la konfuziganta propozo. Plura kazi esas distingenda.

1. La verbo esas transitiva, e la substantivo povus esar olua objekto.

a) La verbo esas substantivo. Donite la elementi standardo e porto, ed esas decidenda, kad on pozez la verbal elemento 'porto' komence o laste en kompozo. La du elementi esas substantivi, do la supera konsideri pri kompozuri substantival-substantivala esas aplikenda. Portostandardo signifikus: standardo di (por) porto, analoge a rejopalaco; standardoporto signifikus samanaloge: porto di standardo. Altra exempli: (1) plantacarboro = arboro di plantaco, (2) arborplantaco = plantaco di arboro; (1) kultivgardeno = gardeno di kultivo, (2) gardenkultivo = kultivo di gardeno. La substantivi di nro. (1) esas rara, ti di nro. (2) esas frequa. Omnakaze la determinato esas, mustas esar pro analogeso, la lasta parto, mem kande ol esas la verbala parto.

Lo sama valoras che participo aktiva substantivala e che altra verbal substantivi (en -ero, -isto): (1) ocidantpatro = patro di ocidanto, (2) patrocidanto = ocidanto di patro; (1) fumersigaro = sigaro di fumero, (2) sigarfumero = fumero di sigaro; (1) kultivistagro = agro di kultivisto, (2) agrokultivisto = kultivisto di agro.

b) La verbo esas participo aktiva adjektivala. Donite l'elementi drinkanta e lakto, duktanta e asno, la propozo postulas pozar komence la verbal parto. Quon signifikos do 'duktantasno'? Kad en deskompozo 'asno' esas la subjekto o l'objekto di la verbo, altravorte ka 'duktantasno' esas 'asno duktanta' od 'ulo duktanta la asno'? L'unesma signifiko exkluzesas pro analogeso; nam 'drinkantlakto' = 'lakto drinkanta' esas sensencajo. La duesma signifiko repulsesas per la principo di unasenceso; nam ta 'ulo' ne esas kontenata en l'elementi, do ol ne darfas kontenesar en la kompozuro.

Por obtenar racionoza signifiko che tala kompozuri oportas aplikar la supera konsideri pri radiki adjektival-substantivala e substantival-adjektivala (nro. E, 1, 2). La du furnisas primare nur adjektivi. La questiono nun esas, kad on dicos: (1) drinkantlakta, duktantasna o (2) laktodrinkanta, asnoduktanta. Nro. (1) signifikus: havanta lakto drinkanta, asno duktanta, analoge a bluciela (E, 2); nro. (2) signifikus: drinkanta koncerne lakto, duktanta koncerne asno, analoge a pedrapida (E, 1, b). L'unesma signifiko kontenas sensencajo (lakto drinkanta, lakto esante subjekto), la duesma esas bonsenca, exemple: la kato esas laktodrinkanta, la pastoro esas asnoduktanta = la kato esas drinkanta koncerne lakto, ne koncerne aquo; la pastoro esas duktanta koncerne asno, ne koncerne kavalo. Anke hike valoras nia general regulo, ke la determinato esez la lasta parto. Pro la verbaleso dil adjektival elemento sencoza kompozuro obtenesas, nur kande ica elemento esas la lasta.

Remarko. 'Lamforjanto' povas esar primara substantivo signifikanta: forjanto di lami (G, 1, a, duesma alineo). Ma

ol povas anke esar sekundara nemediata substantivo dil adjektivo 'lamforjanta' = forjanta koncerne lami. La signifiko en la duesma kazo esas la sama kam en l'unesma: lamforjanto = ento, ulu lamforjanta = ulu forjanta koncerne lami = forjanto di lami. Ke la sistemo duktas a la sama rezulto per du voyi tote diferanta, pruvas olua granda apteso.

En la kompozuri di G, 1, a, b, ube la substantivo povus esar objekto di la verbo, infinitivo nultempe eventos. Nam cakaze la kompozo tote equivalas la deskompozo, on ganas nulo per l'unesma: 'bakarpano' e 'bakar pano' esas lo sama; egale 'panbakar' ne povus signifikar irgo altra kam 'pano bakar' = bakar pano.

2. La verbo esas transitiva e la substantivo prepozicional komplemento di ol. En kompozuri konsistanta ek transitiva verbo e substantiva[1] komplemento prepozicionala la kompozo posibligas l'omiso di la prepoziciono. Ne nur l'infinitivo povas esar parto di la kompozuro, ma on havas verbo komplete konjugebla: sabrobatar = batar per sabro; plumskribar = skribar per plumo; la letro mashinskribesas. La verbal substantivi (en -o, -anto, -ero, -isto) e l'adjektiva[1] participo mustas konkordar en la kompozo kun l'infinitivo: angelkapto, lornospektero = kapto per angelo, spektero per lorno, ma ne = kapto di angelo, spektero di lorno. Same, 'angekaptanta', ne signifikas, generale: kaptanta angelo (angelo objekto dil verbo), ma nur: kaptanta per angelo.

3. La verbo esas netransitiva e la substantivo prepozicional komplemento.

Nro. 2 transduktas a kompozuri konsistanta ek netransitiva verbo e substantiva[1] komplemento prepozicionala: biciklovehar = vehar sur (per) biciklo; bulvardpromenar = promenar sur bulvardo; dezertmigrar = migrar tra dezerto. La prepoziciono en l'altra verbala formi mustas esar la sama kam en

[1] Substantiva komplemento = kompl. esanta substantivo, simile altrube.

l'infinitivo: dezertmigro = migro tra dezerto, ma ne: migro di dezerto; kartludanta = ludanta per karti. Maxim importanta esas la kompozuri dil verbo agar. Per kombinar ol kun nomi di instrumenti on obtenas komoda verbi expresanta l'ago exekutata per l'instrumenti: martelagar, siklagar.

Remarko. La verbal substantivo en -o di la preirinta verbi povas havar du signifiki: (1) plankodrifto, kanonpafo = drifto, pafo per planko, kanono, ube planko, kanono esas prepozicional komplemento di drifto, pafo; (2) plankodrifto, kanonpafo = drifto, pafo di planko, kanono, ube planko, kanono esas subjekto di drifto, pafo. L'exakta signifiko determinesas per la kuntexto. Co esas admisebla che kompozaji (vid. supere, l'unesma principo). Che altra verbal substantivi ne existas dusenceso: plankodriftero = driftero per planko.

La verbo agar esas netransitiva, ma olua supera kompozaji havas transitiva senco. Ica esas permisebla pro ke miskompreno nultempe povas eventar (vid. nro. B, 2).

4. La verbo esas pasiva. Kompozuri analoga a le preirinta esas ti qui kontenas verbo pasiva. La maxim frequa formo verbala uzata hike esas l'adjektiva participo: sturmbatata = batata per sturmi; ventportata = portata dal vento; deobenedikata = benedikata da Deo; furipulsata = pulsata dal furii. Quale che l'aktiva participo di transitiva verbo (G, 1, b) tale anke hike sencoza kompozuro obtenesas, nur kande la verbo esas la lasta parto: flechofrapata esas bona, frapatflecha esas sensenca, analoge a drinkantlakta, duktantasna (G, 1, b).

On komprenos nun, ke general propozo «pozar komence la verbal elemento» o mem laste, esas tote neaceptebla. Oportas egardar singla verbal formo, kad ol esas infinitivo, substantivo o participo adjektiva, kad la verbo esas transitiva, netransitiva, aktiva o pasiva; pluse, kad la substantivo uzata en la kompozo esus, en deskompozo, prepozicional komplemento od objekto di la verbo. Nur tale on povas decidar, qua parto esez la lasta. La diskuto montris, ke on sempre povas valorigar nia ofical

general regulo, ke la determinato (precipua parto) esez la lasta.

Remarko. On ne justifikas bone la propozo dicante, ke «nia propozo esas sugestita da l'uzado di plura lingui, e nome di la Greka» (IV, 521). La naturala lingui kun bona sistemo di kompozo observas la general regulo (*Λωτοφάγοι*) deviacante de ol nur rarkaze (*ἀρχέκακος*). En Homer, la maxim richa fonto di la maxim bela kompozaji, la nombro di verbala kompozaji, ube la verbo esas lasta (kom determinato), esas multe plu granda kam la nombro di verbal kompozaji, ube la verbo, kom determinato, esas en la komenco. Le unesma esas do reguloza, le duesma eceptala. Pluse, en ici la duesma parto di la kompozajo ne esas l'objekto di la verbo, nam la kompozajo esas sempre adjektivo. Kelka naturala lingui indijanta l'ecelanta lingual qualeso formacar kompozuri, imitas precize la nereguloza exempli di la Greka e deviacas de ol pluse per igar la lasta parto direte l'objekto dil verbo (le garde-fou, il guardaportoni, el cortaplumas). Logikal artificala linguo mustas sequar senecepte la reguloza exempli di la kompozkapabla lingui. Nekonsequantaji esas permisata a naturala lingui, ma ne ad artificala linguo.

H. Vorti kompozita ek adverbo e verbo.

Kompozuri adjektival-verbala ne eventas; ube co semblas esar la kazo, on reale havas kompozuro adverbal-verbala, l'adverbo esante derivita de adjektivo. Nur l'adverbi 'bone' e 'male' e nur en tre poka kazi uzesas: bonfacar, malfacar, bonodorar, bonvenar, bonvolar. La kompozo en ca verbi havas nula skopo, on tam bone povus dicar: bone facar, male facar, ec. Tamen la kompozuri esas komoda e rekomendinda pro la kustumi dil naturala lingui, ube li freque uzesas. Che adverbi altra kam bone e male ca motivo ne existas, e pro co verbala kompozuri kun li esas objecionebla; on ne dicez: liberpensar, ma nur: libere pensar.

Konkluzo.

Por evitar neanalogaji ed obtenar kompoznormi omnube aplikebla importanta moyeno esas egardar la speco (kelka senco) di la kompozita radiko. On

povas konstruktar radiki komplete sensenca, exemple, kunlibr; ma ne esas justa, ke «ofte radiko havas nula senco» (VII, 497). Nula radiko havas kompleta senco, ne mem simpla radiko. Ma omna radiko, mem kompozita, de qua on povas irge formacar sencoza vorto, havas kelka senco (speco, speco gramatikala, se vu volas). En simpla radiko la speco esas donita preske sempre (VII, 488), ma rare en kompozita. Hike oportas serchar la speco.

Remarko. Deskompozar donita kompozuro superfluigas serchar la speco, qua bezonesas nur pro olua signifiko. Nam la deskompozuro obtenita esas la serchata signifiko di la kompozuro e kontenas mem olua tacita signifikala parto.

Duesme, oportas satisfacar nia general regulo oficala, ke la lasta parto di kompozajo esez la precipua. La desfacilajo aplikar la regulo senecepte venis, de ke on konsideris kelkakaze la lasta parto di kompozajo kun unesma prepoziciona parto kom l'objekto di la prepoziciono. Ma nula principo koaktas ni a co; kapricoza exempli di naturala lingui ne esas principo por logikala linguo artificala.

Pluse, oportas egardar la pluampligo di la principo di unasenceso postulanta, ke on ne atribuez a la signifiko di kompozuro signifikala parto nekontenata en olua elementi.

Nur la relato inter la elementi o la signifiko di ulo omisita intence darfas esar kontenata en la signifiko di kompozajo. La skopo di kompozo esas precize tacar ca relato. Pro ke ol esas variiva, kompozita vorto kelkafoye havas plura senci. Co ne violacas la principo di unasenceso; nam la kuntexto sempre igas la vorto unasenca. Simpla vorto mustas esar sempre unasenca (figurala senco abstraktite), pro ke che ol remedio kontre eventual ambigueso ne existas; ma tala strikteso ne bezonesas en kompozuro, pro ke deskompozar ol esas remedio facile aplikebla ed aplikenda en kazo di posibla ambigueso.

La preirinta quar konsili: (1) determinar la speco di la radiko, (2) lastigar senecepte la precipua ele-

mento, (3) egardar la supera pluampligo di la principo di unasenceso, (4) adjuntar, konforme a la kuntexto, relato od ula altra omisajo, solvas komplete la questiono pri la signifiko di vorti kompozita. Ol konsistas, expresite, ek la signifiki di omna elementi, ol kontenas, implicite, la relato inter li od ula altra omisajo, ed ol ne darfas kontenar irgo plusa.

Avantaji di kompozo.

La kompozo esas konforma a la principo di sparo di energio. Lingui posedanta ca moyeno grandmezure e pasable perfekte, exemple la Greka, esas supera e plu bela kam lingui posedanta ol nur mikragrade e defektoze. La metodon analizala (deskompozo) iti povas aplikar tam bone kam ici. Ube la sintezala metodo (kompozo) en le unesma genitus ambigueso, bona stilisto uzos l'analizala. Se la kuntexto ne montras quik, kad 'vapormashino' signifikas: mashino por produktar vaporo, od: mashino movata per vaporo, lu uzos un di ca du deskompozuri.

La granda avantajo di kompozo evidentesas per derivaji de kompozuri. On komparez la pezoza expresuro 'gardeno plena de arbori produktanta frukti' a la samsignifika expresuro kurta, eleganta e ne min klara 'gardeno fruktarbora' (anke fruktarboroza, vid. remarko 2, nro. F); o la charjanta 'laboro relatanta navo movata per vaporo' a la lejera 'laboro vapornavala'. En la sequanta komparaji l'unesma expresuro konstruktita per kompozo esas multe plu eleganta kam la duesma expresuro, en qua kompozo esas tote evitita. Tamen ita esas tam klara kam ica por ti qui komprenas kompozo pasable suficante.

Ganti kaproledra (kaproledrala, F, 2, e remarko 2) = g. ek ledro di kapro.

Laboro lignotektala = l. relatanta tekto ek ligno.

Pano sekalfarina = p. konsistanta ek farino di sekalo.

Gardeno autunfloroza = g. plena de flori kreskanta en l'autuno.

Baseno riveraquoza = b. plena de aquo ek rivero.

Larjastradigar la vilajo (larjastrada segun E, 2) = igar larja la stradi dil vilajo.

Longfiligar la pendulo (longfila, E, 2) = igar longa la filo dil pendulo.

Ventrapidigar la flugo (ventrapida, E, 1) = igar la flugo rapida quale la vento.

Senkorticigar la branchi (senkortica, C, 2) = forprenar la kortico de la branchi.

Interspacizar la kesto (interspaco segun A) = provizar la kesto per intera spaci.

Subkanalizar la tereno (subkanalo, A) = provizar la tereno per suba kanalo.

Surturmizar la katedralo (surturmo, A) = provizar la katedralo per sura turmo.

On ne restriktez do la libereso di kompozo; ol esas moyeno qua plurichigas e plubeligas la linguo. Ti qui ne prizas kompozo, simple ne uzez ol. La Greka esas maxim bela linguo pro sua kompozkapableso. Ido carelate povas imitar ol perfekte, quale videsas per la sequanta traduki di vortkompozuri da Homer.

Vortkompozuri da Homer tradukita ad Ido.

1. Kompozuri adjektival-substantivala; li esas primara adjektivi (nro. E, 2).

Ἀγκυλομήτης, kurvmenta
ἀγκυλότοξος, kurvarka, havanta, provizita per kurva arko
ἀγκυλοχείλης, kurvbeka, hav. kurva beko
ἀγλαόκαρπος, splendidfrukta
ἀγριόφωνος, sovajvoca
αἰολομίτρης, buntgurta
αἰολοθώρηξ, buntkurasa
αἰολόπωλος, rapidkavala, hav., prov. per r. k.
ἀργικέραυνος, brilantfulmina
ἀργιόδους, brilantdenta, blankdenta
βαθύλειμος, vastprata
βλοσυρῶπις, terorigivokula, hav. t. o.
γλαυκῶπις brilantokula
γλυκύθυμος, dulcanma
δασύμαλλος, densfloka, denslana
δολιχήρετμος, longremila, hav. l remili
δολιχόσκιος, longombra
δουλιχόδειρος, longakola
εὐρυμέτωπος, larjfronta
εὐρυπυλής, larjporda
θρασυκάρδιος, audacozkordia
ἰσόθεος, deoegala, egala a d. (nereguloza)
καλλίθριξ, belhara
καλλιπάρηος, belvanga
καλλιπλόκαμος, beltresa
καλλίσφυρος, belmaleola
κελαινεφής, obskurnuba
κλυτόπωλος, famozkavala, hav. f. k., f. per k.
κλυτότοξος, famozarka, hav. f. a., anke f. per *α*.
κρατερῶνυξ, forthufa
κυανοχαίτης, obskurbluharega
κυανῶπις, obskurbluokula
κυλλοποδίων, kurvpeda
λευκώλενος, blankbrakia
λιγύφθογγος, lautvoca
λιπαροπλόκαμος, grasbrilanttresa
μεγάθυμος, grandanma
μεγακήτης, grandfauca
μελανόχροος, nigrakolora
μελάνυδρος, nigraqua, kontenanta nigra aq.
ὁμώνυμος, egalnoma
οὐλοκάρηνος, densharkapa
πάγχαλκος, toterca, konsistanta tote ek e.
πανάργυρος, totarjenta

πικρόγαμος, bitramariaja, hav. bitra mar.
ποικιλομήτης, buntmenta
πολιοκρόταφος, griztempora
ταχύπωλος, rapidkavala, hav. rap. kav.
ὠκύπους, rapidpeda.

2. Kompozuri substantival-adjektivala; li esas primara adjektivi (E, 1, a, b).

Θεοείκελος, deosimila, simila a d.
κορυθαίολος, kaskbriletanta, br. per la k.
ναυσίκλυτος, navfamoza, marfamoza
ποδώκης, pedrapida, rap. per la pedi
χαλκοβαρής, ercpezoza

3. Kompozuri substantival-substantivala. Se existas bona relato inter la elementi, la kompozuri esas ordinare primara substantivi (nro. F), kelkafoye primara adjektivi (F, 2); altrakondicione li esas sempre primara adjektivi. Preske nur tala adjektivi esas citita sube.

Ἀελλόπος, buraskpeda, havanta pedi rapida quale burasko
ἁλιπόρφυρος, marpurpura, hav. purpurkoloro dil maro
ἀργυρόηλος, arjentklova, hav. klovi simila ad arj.
ἀργυρότοξος, arjentarka
ἀργυρόπεζα, arjentpeda, hav. pedi aspektanta quale arjento
βοῶπις, bovokula
δολομήτης, ruzmenta, hav. mento plena de r.
δυσαριστοτόκεια, desfelica heromatro
θυμολέων, leonkuraja, hav. kur. quale leono
κροκόπεπλος, safranvesta
κυνῶπις, hundokula
μελίγηρυς, mielolingua, hav. linguo dolca quale mielo
ῥοδοδάκτυλος, rozfingra
φοινικοπάρῃος, purpurvanga
χαλκοκνήμις, ercgamblasha, hav. gamblashi ek erco
χαλκοπάρῃος, ercvanga
χαλκόπους, ercpeda, hav. pedi forta quale e.
χρυσάμπυξ, orfrontrubanda, hav. frontrubando ek oro
χρυσοπέδιλος, orsandala
χρυσόπτερος, orala, hav. ali ek oro.

4. Kompozuri kontenanta verbal elemento.

a) Reguloza; la determinato esas la lasta parto.

Ἀγρόνομος, agrorestanta, rastanta sur agro
ἀεθλοφόρος, konkursgananta, gananta la k.
αἰγίβοτος, kapronutranta, nutranta kapri; anke kapropasturata. pastur. da kapri
αἰγίοχος, egidtenanta
αἱμοφόρυκτος, sangaspersata
ἁρματόπηγος, charkonstruktanta
ἀστυβοώτης, urbklamanta, klamanta tra la u.
βούβοτος, bovpasturata
βουληφόρος, deliberpraktikanta
γαιήοχος, terembracanta
γαλαθηνός, laktsuganta
γυναιμανής, feminmanioza, manioza pri femini
διιπετής, cielfluanta, fluanta ek la cielo
διοτρεφής, Zeusnutrata, nutrata da Zeus
δολοφρονέων, ruzmeditanta

δρυτόμος, querktranchanta, tranchanta querki
εἰροκόμος, lanfiliganta
ἑλεόθρεπτος, marshnutrata, nutrata en la m.
θυμοφθόρος, anmodestruktanta
ἰοδόκος, flechrecevanta
ἱππόδαμος, kavaldomtanta
ἱππόκομος, krinornita, ornita per krino
ἱπποκορυστής, kavalequipita, equipita per k.
ἱππόμαχος, charkombatanta, komb. sur charo
ἱππόπολος, kavalmovegiganta
κακότεχνος, malajproduktanta
κορυθάιξ, kasksukusanta
κεραοξόος, kornopolisanta
λαοσσόος, populpulsanta
λοετροχόος, balnaquovarsanta
Λωτοφάγοι, lotusmanjeri
μογοστόκος, dolorgenitanta
μοιρηγενής, fortunnaskinta, nask. a fort.
ναύλοχος, navcelanta, navshirmanta
νεφεληγερέτα, nubakumulanto (G, 1, a)
ξύλοχος, lignotenanto, bosko (G, 1, b, remarko)
οἰνοποτήρ, vindrinkero
ὀρεσίτροφος, montnutrata, nutrata sur monti
ξεινοδόκος, gastrecevanto
ὀρεσκῷος, monthabitanta
ὀχετηγός, fosatfacanta
παιδοφόνος, filiocidanta
πατροφονεύς, patrulocidanto
πυροφόρος, frumentproduktanta
σιτοφάγος, panmanjanta
σκηπτοῦχος, ceptrotenanta
τοξοφόρος, arkotenanta
ὑλοτόμος, lignosekanta
φθισήνωρ, virdestruktanta
ὠμοφάγος, krudajmanjanta, man. kruda karno.

b) Nereguloza; la verbala parto esas l'unesma mem kom determinato.

Ἀερσίπους, pedlevanta, levanta la p.
ἀλέξανδρος, virshirmanta
ἀλεξάνεμος, ventfortenanta
ἀλεξίκακος, malajfortenanta
ἀλφεσίβοιος, bovfurnisanta
ἀρχέκακος, malajproduktanta
εἰλίπους, pedtrananta, pedimpedata, imp. ye la pedi
ἑλκεσίπεπλος, vestotrananta
ἐρυσάρματος, chartiranta
ἐρυσίπτολις, urbshirmanta
λυσιμελής, membrodesliganta
Οἰδίπους, pedinflesanta (o), infles. ye la p.
πλήξιππος, kavalpulsanta
ῥηξήνωρ, virruptanta
φιλήρετμος, remilprizanta
φιλόξεινος, gastamanta
φυγοπτόλεμος, militfuganta
ὠλεσίκαρπος, fruktoperdanta.

5. Kompozuri nombral-substantivala; li esas primara adjektivi.

Ἑκατόγχειρος, centbrakia
ἑκατόμπολις, centurba, havanta cent urbi
ἑκατόμπυλος, centporda
τετράκυκλος, quarrota, havanta quar roti
τρίγληνος, triokula.

6. Kompozuri adverbal-verbala; la kompozo havas poka skopo (vid. nro. H).

Ἐριβρεμέτης, fortetondranta, tondr. forte
ἐριθηλής, fekundkreskanta, kr. fekunde
ἐρίμυκος, fortmujanta
εὐγενής, nobelnaskinta
εὔδμητος, konstruktita bone

εὐρρεής, belfluanta, fluanta bele
ἠπιόδωρος, afable donanta
ἠριγένεια, frumatine naskinta (ino), filiino dil matino
ἰθυπτίων, rektfluganta
λαβραγόρης, parolanta bruske
νεοαρδής, novarozita
νεόδαρτος, novsenpeligita (senpela, C, 2)
νεοθηλής, nove verdeskanta
νεόπλυτος, nove lavita
νεόπριστος, nove segita
νεόσμηκτος, novpolisita
ὀψίγονος, tardnaskinta, naskinta tarde
ὀψιτέλεστος, tardrealigita
παλαίφατος, olim priparolita
παλίνορσος, retrohastanta
ὑψιπέτης, altfluganta
ὑψαγόρης, fierparolanta
ὠκυπέτης, rapidfluganta
ὠκύροος, rapidfluanta.

7. Kompozuri adverbal-substantivala en la Greka ed adjektival-substantivala en Ido; li apartenas a nro. 1 ed esas primara adjektivi (nro. E, 2).

Ἐριαύχην, fortnuka, hav. forta nuko
ἐρίβωλος, grandgleba
ἐριστάφυλος, grandgrapa
εὔθριξ, belhara
εὔκυκλος, belrota
εὐπατέρεια, filiino di nobela patrulo
εὔπεπλος, belvesta
εὔπωλος, kavalricha, richa pri kavali
εὐχροής, belkolora
ὑψικάρηνος, altsomita
ὑψίκερως, altkorna
ὑψίπυλος, altporda
ὑψόροφος, altatekta, havanta alta tekto.

II. Pri la logikala signifiko di adjektivo substantivigita nemediate.

Parfinita en aprilo 1914 (Ido, p. 97, infra noto), skribita itere en februaro 1922.

Apene irga questiono linguala traktesis en Progreso tam ofte e tam extensite kam la nemediata substantivigo dil adjektivo. Co pruvas la graveso di la questiono e manko di olua solveso. Tamen l'Ido-akademio lasis la afero tala, quala ol esis komence, kande la linguo prizentesis unesmafoye a la Delegitaro da Ido.

La kauzo di la multa diskuti dil questiono esas atribuenda, a ke on nultempe establisabis suficanta ofical regulo por la signifiko dil adjektivo nemediate substantivigita. La sola ofical regulo esas (Gramm. compl. § 112, p. 50): «On peut et doit substantifier un adjectif par simple changement de finale grammaticale.» Ca regulo helpas tre poke, nam ol ne determinas la signifiko dil substantivo tale obtenita. Yen esas kelka adjektivi: alta, digna, egala, firma, grava, infama, justa, kalma, larja, mikra, nobla, obsena, pala, perfekta, quieta, rara, sakra, simila, tarda, utila, vana, lezanta, natanta, amata, sendita, ec., ec. Multe plu multa adjektivi povus citesar, ma sat multa esas citita, e du tre frequa (bela, bona) intence omisita, por refutar la senvalora objeciono, ke «on sempre citas nur un o du adjektivi (bela, bona)» (I, 564, infre). On «povas e devas» substantivigar nemediate tala adjektivo. Ma quon signifikas la substantivo obtenita? L'ofical regulo ne dicas to, e mem la vortolibri apene donas olua signifiko. Kad

ol indikos kozo, persono, fakto od irgo altra? Pro ke la regulo citas: blinda = aveugle, blindo = un aveugle; virga = vierge, virgino = une vierge, on ne povas dicar, ke generale la substantivo signifikas persono. Nam en ca exempli la substantivi povas signifikar nur personi (animali), la qualesi expresita per l'adjektivi esante aplikebla nur a homi. Se acidentale la regulo citabus l'adjektivi acida, kava, la substantivi povabus signifikar nur kozi, pro ke l'adjektivi esas aplikebla nur a kozi. E quale pro l'exempli supozita on ne povus dicar, ke omna adjektivi substantivigita nemediate signifikez kozi, tale pro l'exempli donita on ne povas dicar, ke li signifikez omnakaze personi. L'exempli esas ulo acidentala, ne esencala parto dil regulo.

Oficale existas do nula regulo determinanta exakte la signifiko serchata. Exempli en l'ofical gramatiko (Gramm. compl. §§ 112, 134, 136, 137) sempre koncernas adjektivi indikanta homal qualesi (qualesi di vivanta enti: blinda, virga, ambicioza, babilema, trompebla, ec.), tale ke hike la substantivi povas signifikar nur personi. Pro ca kauzo la kustumo establisesis konsiderar generale substantivo derivita nemediate de adjektivo kom signifikanta persono. Co esas arbitriala, ne logikala. Existas absolute nula argumento, pro qua, exemple, apto, mikro, similo, natanto, sendito signifikez apta... sendita persono plu multe kam kozo, ca qualesi esante nek esencale homala, nek esencale kozala. Esas vera, multa adjektivi indikas qualesi esencale homala, ex., blinda, pia, saja; altra adjektivi expresas qualesi esencale kozala, ex., acida, kava, nutriva, ed esas logikala, ke la substantivi signifikez personi en l'unesma kazo e kozi en la duesma. Ma triesma granda klaso di adjektivi expresas qualesi nek esencale homala, nek esencale kozala. Hike la signifiko dil substantivo dependas tote de la kuntexto, quo ne esas admisebla. Simpla (nekompozita) vorto devus havar preciza signifiko, mem kande ol esas izolita. Quon signifikas

do la substantivo 'similo' sen kuntexto, persono o kozo?

La kustumo mencionita violacas fundamental principo di la linguo, la principo di renversebleso (Etude sur la Dérivation, pp. 5—6; Ido, pp. 35, 96). Nam kande on renkontras substantivo, quale perfekto, signifikanta persono, on darfas e devas inferar, ke retroirante al adjektivala formo on obtenos adjektivo indikanta qualeso nur homala, quo esas absurda che l'adjektivo 'perfekta' (II, 147).

La kustumo nultempe kontentigis kapabla Idisti. Co pruvesas per la multa artikli pri la temo en Progreso, inter qui le maxim bona esas ti di Sro. de Janko, qua citas «tre pruvanta ed embarasanta exempli» montranta la nelogikaleso dil signifiko dil adjektivo nemediate substantivigita (I, 307; II, 5, 6, 599, 600).

La kustumo ne nur ne kontentigas, ma anke semblas krear necerteso che la skriberi. En V, p. 69 ni lektas: «la jus dicito», signifikanta: to quo esas jus dicita 'Dicito' hike ne indikas persono. Pro quo ol diferas de 'sendito', 'delegito' uzata preske sempre por indikar personi? En V, p. 259 trovesas: «abomindaji e similo», ube 'similo' ne signifikas persono. Pro quo 'similo' esas distingata de 'bono', per qua on preske sempre indikas persono? En I, p. 411 trovesas: «la esencalo esas, ke...,» ube simila questiono valoras. En altra exempli skriberi semblas evitar l'uzo di substantivo, uzante simple adjektivo, quankam substantivo esus necesa. En VI, p. 133 ni lektas: «To quo aparis en la granda anke imprimis su en la mikra», ed en V, p. 140: «transvivo di la plu apta». Evidente vice l'adjektivi 'granda, mikra, apta' substantivi esas necesa. Adjektivo, advere darfas uzesar substantivale en adjektivala formo, ma nur kande substantivo esas adjuntebla o tacite komprenebla, quo ne esas la kazo en ca exempli.

Ca necerteso e neunformeso dil signifiko di adjektivo nemediate substantivigita mustas abolisesar.

L'unesma remedio esas determinar, qua esas, logikale, la signifiko. Evidente la substantivo obtenita nemediate de adjektivo indikas la posedero di la qualeso expresata per l'adjektivo. Ma ca posedero ne darfas esar sive *nur* kozo, sive *nur* persono, ma mustas esar *irgo*, e kozo e persono ed altro, posedanta la qualeso: mikro = irgo mikra, oldo = irgo olda, natanto = irgo natanta, sendito = irgo sendita ec. Altravorte tala substantivi mustas signifikar Germane: Kleines, Altes, Schwimmendes, Geschicktes. Ici esas substantivi di senco Aristotelesala: *τὸ μικρόν*; *καλὸν κ' ἀγαθόν*. On obtenus do la regulo, ke substantivo derivita nemediate de adjektivo havas sempre la senco Aristotelesala. Ca regulo esus la rezulto di simpla homala raciono (de simple bon sens, of common sense, des gesunden Menschenverstandes), c. e. la signifiko jus deduktita esas la sole posibla, on absolute ne povas forrezonar o modifikar ol arbitriale, quon on plurfoye probis en nia revuo.

Pluse, on bezonas konformigar ca sistemo (nome, grando = irgo granda, sive kozo, sive persono, sive altro) ad omna adjektivi sen irga ecepto. Ni nun examenez, quale ol povas generaligesar senecepte.

On ne povus adduktar irga objeciono relate adjektivi expresanta qualesi nek esencale kozala, nek esencale homala. Ma anke adjektivi aplikebla nur a kozi o nur a homi ne furnisas valida objeciono. En figurala senco on uzas kozal adjektivo pri persono e homal adjektivo pri kozo. La substantivi acido, kavo, lumozo indikas, naturale, kozo acida, kava, lumoza, ma figurale li povas anke signifikar acida, kava, lumoza persono. Same la substantivi blindo, avaro signifikas, naturale, blinda, avara homo (animalo), ma figurale anke blinda, avara kozo. On ofte atribuas a homi kozala qualesi ed a kozi homal qualesi; on dicas: harda tirano, blinda quale stono, avara quale la fairo, atribuante do la kozal qualeso 'hardeso' a homo e la homal qualesi 'blindeso', 'avareso' a stono, fairo.

La sistemo esas aplikebla a participa ed altra verba adjektivi. Substantivigite li tre bone povas havar la senco Aristotelesala: amanto = irgo amanta; reptanto = irgo reptanta; parolanto = irgo parolanta; dicito = irgo dicita; sendito = irgo sendita; nutrivo = irgo nutriva; babilemo = irgo babilema (pri la personigo e substantivigo di verba adjektivi videz sube).

Ne min bone adjektivi posedala povas havar, substantivigite, l'Aristotelesal senco: meo, tuo, nio, lio = irgo mea, tua, nia, lia.

Lo sama valoras pri adjektivi indikanta populi, landi, se on konsideras l'adjektivi kom primara (videz sube): Anglo, Arabo, Franco, Suiso = irgo Angla, Araba, Franca, Suisa, ec. (pri la personigo videz sube).

On apene bezonas mencionar, ke la sistemo esas aplikebla ad adjektivi determiniva, demonstrativa e relativa: altra, omna, ca, qua, ec. Nam la substantivi derivata de li sempre uzesis en Aristotelesala senco: altro = irgo altra, ec. Ca adjektivi postulas ya neresisteble la sistemo. Nula argumento valida povas alegesar, pro qua li furnisez substantivi esencale diferanta de iti obtenita sammaniere de altra adjektivi.

Existas radiki qui per su esas nek primare adjektivala, nek primare substantivala, exemple dezert, invalid, katolik, ec. (Etude sur la Dériv., pp. 20, 21). Por posibligar unformeso dil nemediata substantivigo di adjektivo, oportas atribuar a ca radiki l'adjektivala speco (videz l'unesma temo), c. e. fixigar, ke la primara vorti esez adjektivi. Absolute nula detrimento genitesas per ca fixigo, ed altralatere on ganas granda avantajo. Nam se la radiki furnisas primare nur adjektivi, sive kozala, sive homala, on povas obtenar de li Aristotelesal substantivi, ne altre. Me konsideras do 'dezerta', 'extrema', 'invalida', 'katolika', 'orfana', 'vidva', 'Angla', 'Franca', ec. kom primara adjektivi. Lia nemediata substantivi signifikas:

irgo dezerta, extrema, vidva, Angla, ec. (pri la personigo di ca primara adjektivi videz sube).

Malgre l'aserti, ke la sufixo -ajo suficas por expresar Aristotelesal substantivi («Omno quo esas bela povas filozofie nomesar (nomizesar) belajo, mem personi», I, 565; «Omnakaze on ne povas kontestar, ke la neutro (belajo) sola povas tradukar le beau, das Schöne, ec.», II, 148), ol ne esas generale konsiderata kom suficanta por ca skopo. Co pruvesas per la fakto, ke skriberi, inkluzite l'autoro dil aserti, hezitas uzar ol en tala senco. Il skribas: «transvivo di la plu apta» (V, 140), kreante duopla stranjajo per uzar adjektivo ube substantivo bezonesus, e per ne uzar aptajo malgre sua aserto. Altraloke il dicas: «La neutro sola povas tradukar (II, 148)»; pro quo ne 'la neutrajo'? Altrube trovesas: «la esencalo esas, ke...» (I, 411), vice 'la esencalajo'; «l'agado konsistas en la yeno» (VI, 509), vice 'yenajo'; «abominindaji e similo» (V, 259), vice 'similajo'; «la jus dicito» (V, 69), vice 'decitajo'; «la samon» (IV, 206), vice 'la samajon'; «en la granda, en la mikra» (VI, 133) prizentas la sama duopla stranjajo kam «la plu apta». En omna ca exempli la substantivi esas Aristotelesala, e la skriberi expresas li vole o nevole per nemediata substantivi, quale se li sentus konciante o nekonciante, ke l'adjektivo nemediate substantivigita esas naturale o logikale la reprezentero di Aristobelesal substantivo.

La maxim bona pruvo, ke la sufixo -ajo konsideresas kom nesuficanta por indikar Aristotelesal substantivi, esas, ke l'Akademio sentis su koaktita adoptar la formacuro 'lo....a' (dec. 948, VI, 161), qua reprezentas anomalajo, esante nek substantivo pro la formo, qua esas adjektivala, nek adjektivo pro la senco, qua esas substantivala (substantivigita artiklo, lo, certe esas stranja anomalajo). «Lo grava en ica afero esas, ke...» (VI, 239). Evidente 'lo grava' equivalas 'to quo esas grava'. Nu, se omno quo esas grava, segun l'aserto, povas filozofie nomizesar gravajo, pro quo ni bezonas la formacuro 'lo grava'? Altra argumentin por nomizar ca formacuro anomalajo me donis altrube (II, 475). Me ne bezonas retraktar irgo di to quon me dicis ibe malgre ula[1] respondo (II, 600) intencata por refutar, ma tote ne refutanta mea argumenti, e malgre ke l'Akademio sentis su koaktita adoptar la formacuro per decido. Tamen me esas tre kontenta pri ica. Nam 'lo...a' servas nula altra skopo kam expresar Aristotelesal substantivi, quon antee on tote ne povis facar en direta maniero. Mea sistemo superfluigas la formacuro 'lo...a'; ma til ke on adoptabos la sistemo, la formacuro esos tre konvenanta.

Kad la sistemo efektigos, ke on ne povos aplikar la sufixo -ajo ad adjektivi? Tote ne, ol esos tre konvenanta por indikar ulo specala havanta la qualeso, ulo, pri quo on parolis o parolos. Exemple, 'anomalo' signifikos irgo anomala, 'anomalajo' signifikos 'ulo anomala mencionita o mencionota', exemple, la formacuro 'lo...a' esas anomalajo, esas ulo anomala; same 'dezerto' = irgo dezerta, dezertajo = dezerta parto di la tero (dezertajo Sahara); kavo = irgo kava, kavajo = kava loko en arboro, en monto (la kavajo dil ciklopo Poliphemus); extremo = irgo extrema, extremajo = extrema parto di determinita kozo (di la lago, di la dezertajo Sahara, di la kavajo di Poliphemus).

La questiono, quale adjektivo esas transformenda a substantivo indikanta persono esas tote nedependanta (on ne obliviez co!) de la questiono solvita supere, qua esas, logikale, la signifiko di adjektivo nemediate substantivigita. Anke pri la personigo existas neunformeso e necerteso. L'adjektivi determiniva, irga, omna, ec. efektigas la personigo per la specala finalo -u; ma cetere divenis kustumala konsiderar l'adjektivo nemediate substantivigita kom signifikanta persono: grando, karo = granda, kara

[1] Videz infra noto 1 sur pagino 11.

persono... Precipue participa adjektivo nemediate substantivigita preske sempre uzesas por indikar persono. Ma co tote ne esas justifikita che participi di verbi qui ne expresas stando od ago esençale homala; existas nula valida argumento, pro qua sendito, natanto signifikez sendita, natanta persono plu multe kam kozo.

Necerteso carelate montresas per kelka exempli. En «la jus dicito» (V, 69) la substantivo ne signifikas persono diferante de 'sendito', qua sempre indikas persono. Anke aktiva participo substantivigita kelkafoye ne signifikas persono. Co esas justa che verbi expresanta standi od agi neaplikebla a homo, exemple 'konsequanto'. Ma che agi aplikebla a homo la substantiva participo devus o sempre signifikar persono o sempre ne signifikar persono. Tamen ni lektas en ofical raporto (II, 579): «On admisas 'ka' quale (kom) vicanto (remplasanto) di kad», ube 'remplasanto' ne esas persono, quankam 'natanto' sempre uzesas pri persono.

Dicar hike same kam en altra adjektivi, ke la nemediata substantivo ne havas fixa signifiko, ma indikas lore persono lore kozo segun la kuntexto, esas kontrea a la principi di logikala linguo, ube la helpo di la kuntexto koncerne simpla (nekompozita) vorto esas eliminenda.

Por establisar unformeso ed eskartar necerteso on bezonas do remedio. Ed ol esas ja donita en l'adjektivi determiniva. Absolute nula argumento povas alegesar pro qua la maniero bona por ica adjektivi ne esas bona por omna adjektivi sen ecepto. Se 'ulu', 'singlu' apte indikas personi, pro quo esas neapta por personi la formi: avaru, babilemu, blindu, Francu, Arabu, galantu, nekrompreneblu, mortigintu, parolantu, amatu, moderatu, dicitu, senditu, ec.?

Adjektivi posedala, demonstrativa e relativa darfus personigesar en la sama maniero: meu, niu, icu, quu (II, 2). Ma ti qui ne prizus la sono di kelka formi ek ica serio, ex. tuu, vuu, luu, suu, o qui objecionus

la demonstrativo 'tu', obtenita de 'ta', pro koincido kun la personal pronomo 'tu', povas konsolar su. Omna ca formi permisebla teoriale nultempe eventos (II, 150), pro ke on nultempe bezonas substantivigar l'adjektivi di ca klaso. Nam omna adjektivo esas uzenda en adjektival formo mem kom substantivo, irgekande substantivo esas facile adjuntebla o tacite komprenebla, e co esas sempre la kazo che l'adjektivi posedala, demonstrativa e relativa, sen ecepto. Nur la questionala adjektivo, qua, necesigus la formo quu, exemple, en: quu venis? qui est arrivé? Ca formo esus tre bona, ne min belsona kam la formi qua, qui, quo. L'unesma u esas konsonanto (quaza konsonanto, Ido, § 3, p. 19) pronuncenda quale l'Angla w o mem quale la Germana v.

Pro unformeso kelka radiki pri qui on povas dubar, kad li esas primare adjektivala o primare substantivala (videz supere), esas konsiderenda sempre kom primare adjektivala. Cakondicione la primara vorto esos adjektivo e lua personigo facesos same kam en altra adjektivi: celibu, parazitu, parentu, vicinu, vidvu, ec.

La finalo -u por la personigo ne esas postulajo di la logiko. Altra finalo o sufixo darfus selektesar por la skopo. La personigo esas koncepto tam partikulara kam altra koncepti por qui on kreis specala sufixi, exemple la koncepti indikata per la sufixi (finali) -aj, -an, -ari, -ist, ec. Se specala sufixi bezonesis por ca koncepti, on bezonas anke por la personigo specala sufixo (finalo). Ica mustas aplikesar ad omna adjektivi sen ecepto; co esas postulajo di la logiko.

La sistemo -u por personigo propozesis unesmafoye da Sro. de Janko. Il ofris sua propozo en formo di questiono (I, 307) sen mencionar, kad il deziris la sistemo por omna adjektivi, exemple, participa adjektivi. Balde pose l'autoro postulis la sistemo por omna adjektivi sen ecepto (I, 563; II, 146, 475). Lore existis la desfacilajo pri la sexuo dil substantivo per-

sonigita, qua desfacilajo multe trublis kritikinto dil sistemo (II, 601), ma eliminesis plu tarde per decido 1090 adoptanta la sufixo -ulo por indikar maskulala sexuo (VI, 212). La sufixi -ino, -ulo esas bone aplikebla a la substantivi en -u: altru = altra persono, altrulo = altra homulo, altrino = altra homino; Anglu, Anglulo, Anglino; falantu, falantulo, falantino; naivu, naivulo, naivino; senditu, senditulo, senditino, e tale pluse sen irga ecepto.

Formacar la pluralo di adjektivi irgamaniere substantivigita segun nia sistemo, esas tre simpla. Adjektivi uzata substantivale en adjektivala formo, kande substantivo esas adjuntebla o tacite komprenebla, ne chanjas sua formo en la pluralo; ica indikesas per l'artiklo 'le' o per pronomi, kelki, uli, ec. Aristotelesal substantivi, pro sua naturo ipsa, ne povas havar pluralo. La finalo -i povas do tre bone indikar la pluralo dil substantivi finanta per -u: celibi = celiba personi, altri = altra personi.

Rezumo.

La tota sistemo -o, -ajo, -u povas rezumesar yene. Substantivo derivita nemediate de adjektivo per la gramatikal finalo substantivala -o signifikas sempre: 'irgo maxim generala posedanta la qualeso expresata per l'adjektivo'; en la senco di la Greka substantivi *ἀγαθόν*, *καλόν*, *μέγαν*, *μικρόν* (Aristotelesal senco), qui povas uzesar kun o sen artiklo segun la kazo; od en la senco di la nuna Ido formacuro 'lo...a', ma diferante de ol per la kapableso uzesar kun o sen artiklo segun la kazo, quo ne esas posibla che ta formacuro (II, 475). Mediata derivajo di adjektivo per la sufixo -ajo indikas ula[1] (videz Ido, § 102, p. 68) specala kozo (ne persono; diferante de l'aserto: «mem personi povas nomesar [nomizesar] belajo», I, 565). Mediata derivajo di adjektivo per la sufixo -u (qua, indikante sempre nur substantivo, esas anke gramatikal finalo) indikas persono.

[1] Videz infra noto 1 sur pagino 11.

Konkluzo.

La dedukti di ca diserturo ja traktesis antee dal autoro en Progreso, ma ne tante sistemale e multe min detaloze. On probis refutar li; ma examenante la refuti sen prejudiko on trovos li tote nekonvinkanta. Quo esas nova e maxim importanta en ica studiuro, esas l'expozo, ke la logiko o plu bone la simpla homala raciono postulas nerezisteble l'Aristotelesal senco en substantivo derivita nemediate de adjektivo, c. e. ke ca substantivo signifikez 'irgo quo posedas la qualeso' expresata per l'adjektivo, e ke ca 'irgo' ne esez sive nur kozo, sive nur persono, nek lore kozo lore persono. Ca postulo necesigus fixigar kom adjektivala la speco di kelka radiki (acid, dezert, orfan, vicin, Arab, Franc, ec.) ed abolisar la formacuro 'lo...a' ja adoptita e nun utila. Lo unesma ne adduktus irga detrimento en irga relato, e lo duesma implikus nur mikra chanjo quan on nultempe sentos en la linguo. Omnakaze on mustas satisfacar la postulo por ne violacar fundamental principo di logikala linguo, la principo di renverseblesо, e por kontentigar la simpla homala raciono.

III. La skopo dil akuzativo o pri «quo o quon divenas ulo?»

Parfinita en mayo 1914, skribita itere en februaro 1922.

En Ido l'uzo dil akuzativo, o plu bone di aparta akuzativala formo, juste restriktesis a la kazi vere necesa. Nun kelka Idisti konsilas deviacar de ca normo. Li demandas, ke on uzez l'akuzativo che la verbo 'divenar' e mem 'esar' en frazi quale ici: «quon divensas aquo?» (VI, 490, noto); «oratoro quan vu esas»; «quon esas verajo?» (VII, 296, 297). On asertas, ke la skopo dil akuzativo esas distingar de la subjekto ne nur l'objekto, ma anke altra propozicionparto, ex. atributo, ed on demandas l'akuzativo por atributo en kelka kazi. Tamen tote ne existas neceseso por l'akuzativo en ca kazi. La demandi venas de exajerita timo di[1] ambiguesi. On rezonas yene. La supera frazi havas senco diferanta, segun ke la questionalo 'quo' (relativo 'qua') esas atributo o subjekto; konseque li kontenas ambigueso. Kom remedio kontre ica on aplikus l'akuzativo, kande 'quo' ('qua') esas atributo. La konstrukturo «quon divenas aquo?» certe eskartas irga ambigueso. Ma ol esas tre stranja. L'akuzativo esas tote superflua, nam la danjero di ambigueso esas neglijebla. La kuntexto montros, quo esas la subjekto, 'quo' od 'aquo'. Izolita frazo esas senvalora, ecepte por espritaji ed en surskriburi di artikli. En le lasta l'artikli revelos la senco di la surskriburi, ed en espritaji on ne neposibligez irga ambigueso en Ido; co igus ol tre enoyiganta.

[1] Pri la prepoziciono 'di' uzita hike videz Ido, noto 51, p. 109.

La fonto di la stranja konstrukturo propozita esas artiklo pri 'divenar' (II, 726) traktanta la gramatikal enigmato «quo divenas aquo per varmigo?». Ica questiono certe esas ambigua, nam la respondo povas esar 'vaporo' tam bone kam 'glacio'. Ma ca ambigueso existas, nur kande la questiono esas izolita, ne en la kuntexto. Ica quik montras, kad 'aquo' o 'quo' esas la subjekto, e per co, kad 'vaporo' o 'glacio' esas la respondo a la questiono.

Ma se on deziras eskartar la posibleso di ambigueso mem en enigmati od espritaji, on bezonas remedio. Existas remedio multe plu bona kam l'akuzativo. Ante explikar ca remedio, me expozos, pro quo esas stranja la konstrukturo: quon divenas aquo? Hike 'aquo' povas esar nur la subjekto, do 'quon' esas sive atributo en akuzativo, sive objekto (direta komplemento) dil verbo. Kom modelo por l'uzo dil akuzativo on apte selektas nur lingui, en qui existas, grandaparte, aparta formo por l'akuzativo, ex. la Greka, Germana, Latina. E hike esas nejusta l'aserto (VII, 294), ke «mem en la Latina l'akuzativo aplikesas ad atributi e mem a subjekti». Atributo en la Latina nultempe havas nedependanta kazo, lua kazo esas sempre ta di la parto a qua ol apartenas; atributo di la subjekto esas sempre en la nominativo, atributo dil objekto sempre en l'akuzativo, ec. Subjekto nultempe havas l'akuzativo. En «ceterum censeo Carthaginem esse delendam» la Latina uzas l'akuzativo Carthaginem, pro ke Carthago esas l'objekto di 'censeo', tote ne pro ke ol esas subjekto di 'esse'. Nu, en «quon esas verajo, divenas aquo?» la vorto 'quon' esas atributo di subjekto, e l'akuzativo esas tote neadmisebla, se ni prenas la Latina kom modelo.

En l'akuzativo esas distingenda formo e rolo. L'unesma esas neesencal qualeso. La formo maxim ofte esas sintezala, kelkafoye analizala, quale en la Hebrea e la Hispana. En la moderna lingui ol esas maxim ofte neaparta, c. e. la sama kam ta dil nominativo, e la rolo posibligas, ke on quik kono-

ceskas l'akuzativo. L'esencal qualeso dil akuzativo esas la rolo, ed ica konsiderite, l'akuzativo existas senecepte en omna lingui por omna vorti kapabla asumar ca rolo. En la Franca: «je connais mon voisin» la parto 'mon voisin' esas akuzativo tam bone kam la vorto 'le' en: «je le connais». La rolo dil akuzativo esas ta di objekto di transitiva verbo. L'aparta formo servas nur por igar ca rolo quik konoceskebla. Ula[1] (Ido, § 102, p. 68) vortordino facas lo sama e tale superfluigas aparta formo. Kaze ke ne esas posibla o dezirinda sequar ica ordino, on bezonas aparta formo. Ica kreesis en Ido nur por ca kazi. Esas justa, ke ol esas uzenda, «kande ni havas vorto, qua riskas misprenesar kom subjekto», ma nur tala vorto, qua esas objekto. Por distingar atributo de la subjekto altra moyeno esas aplikenda, ne l'akuzativo. On asertas, ke «nia akuzativo indikas nur, ke la funciono (rolo) ne esas subjekto». Tote ne! Nia akuzativo indikas nur, ke la funciono esas objekto di transitiva verbo. Nur por objekto miskomprenebla aparta formo dil akuzativo esas necesa. En la frazo: me amas vu plu kam mea fraton, la vorto 'fraton' havas l'aparta formo, pro ke ol esas objekto, e pro ke sen aparta formo ol povus miskomprenesar. Kurte, Ido kreis aparta akuzatival formo nur por objekto miskomprenebla, ne por altra propozicionparto miskomprenebla. Atributo di subjekto en l'akuzativo esas vera solecismo, ne nur semblanta, qua certe ne havas solida fundamento en la Latina e la Germana. Mem se existus simila konstrukturo en la Franca (pri quo me ne deziras disputar hike), lua uzo en Ido esus nur Francajo. Esas bona, se ula konstrukturo en Ido havas analogeso en naturala linguo, ma la konstrukturo mustas esar justifikita anke per Idala principi, altramaniere ol divenas sklavatra imitajo neadmisebla en internaciona linguo.

Por justifikar la formo 'quon' en nia frazo on anke

[1] Videz infra noto 1 sur pagino 11.

konsilis konsiderar la vorto ne kom atributo, ma kom objekto (direta komplemento) di la verbo divenar (II, 726; VI, 490, noto; VII, 296). Ica esas netransitiva same kam la verbi esar, irar, semblar, venar, e nula subtilaji povas transitivigar la verbo. Komplemento di netransitiva verbo ne indikesas per l'akuzativo, ma per prepoziciono. La justifiko jus mencionita di la formo 'quon' che divenar valoras do nulo.

La skopo dil akuzativo en omna lingui ne esas exkluzar subjekteso, ma indikar objekteso, ed en Ido on adoptis l'akuzativo nur por la kazi, ube objekteso ne esas facile konoceskebla, quale en inversigi ed elipsi, ma tote ne por indikar atributeso en dubebla kazi. Koncerne inversigi mem la Germani rare inversigus propoziciono quale: aquo divenas glacio per frosto, dicante: glacio divenas aquo per frosto. En ca exemplo malgre la inversigo on ne dubos un instanto, kad glacio esas atributo o ne; same en la inversigita propoziciono: aquo divenas glacio per varmigo, la vorto 'aquo' konoceskesas quik kom atributo. En la frazi: «oratoro qua vu esas, semblas, divenos»; «la kriminero qua vu semblas» (VII, 296), la vorto 'vu' esas evidente la subjekto di la relativa propozicioni, do 'qua' ne povas esar irgo altra kam atributo, e specala indiko por ica esas tote superflua. Se plura Idisti skribis (VII, 296): «Quon ni esas? Ni esas mortiva kreuri», li uzis neexkuzebla solecismo, nam 'quo ni esas?' donus senco exakte sama, e se co esas la kazo, on ne darfas uzar l'akuzativo mem por indikar objekto, multe min por indikar atributo.

Ultre inversigi ed elipsi existas nur un kazo qua ofras desfacilajo, nome la questiono: quo esas, divenas ulo? La desfacilajo desaparas en la kuntexto, ma en l'izolita questiono, esas tote neposibla savar, kad 'ulo' o 'quo' esas la subjekto. Hike remedio esus dezirinda. Ol ne darfas esar l'akuzativo por l'atributo, nam tala konstrukturo esus vera solecismo.

Ofte la partiklo 'kom' servas precize por indikar atributo tam bone di la subjekto kam dil objekto: 'Cicero elektesis konsulo', o 'Cicero elektesis kom konsulo'. La duesma konstrukturo posibligas inversigo: kom konsulo elektesis Cicero. Por la questiono: quo esas, divenas ulo? on povus fixigar, ke 'ulo' sempre esez subjekto, kande ol preiras, e sempre atributo, kande ol sucedas la verbo. Cakondicione ni havus: 1. quo divenas aquo per varmigo? Respondo: glacio, nam 'aquo' esas atributo, do 'quo' subjekto; 2. quo aquo divenas per varmigo? Respondo: vaporo, pro simila rezono. Ica remedio esas simpla e mem konforma a la reguloza vortordino, segun qua la subjekto preiras la verbo. Ma me ne prizas ca remedio. Ol restriktas la libereso dil vortordino, qua esas maxim valoroza qualeso di linguo internaciona (videz Ido, p. 17; Lektolibro di Ido, nro. B, remarko 2). Existas altra remedio ne min simpla. En 'quo esas ulo?' same kam en 'quo ulo esas?' la parto 'ulo' esez sempre atributo; ma se on bezonas o deziras havar 'ulo' kom subjekto, on selektez altra verbo, exemple konsistar. Do ni havus por la verbo esar: 1. quo esas verajo? = quo verajo esas? = quo esas vera?, nam 'verajo' esas atributo; 2. ek quo konsistas verajo? = ek quo verajo konsistas? = la demandata solecismo: quon esas verajo?

Che la verbo 'divenar' ed ube 'ulo' esez subjekto on propozis vice l'ambigua questiono: 'quo divenas ulo?', ke on dicez: 'a quo divenas ulo?' o 'kom quo divenas ulo?' L'unesma konstrukturo esas Germanajo: wozu (zu was) wird etwas? E me ne prizas la duesma, ne pro ke ol esas «sengracia»; por mea oreli 'kom quo' ne havas desagreabla sono. La konstrukturo ne plezas a me, pro ke ol esas stranja. Ordinara atributo ne indikesas per partiklo. Me propozas, ke on modifikez kelke la questiono, prenante 'quo' kom subjekto e transformante 'ulo' a prepozicional komplemento di la verbo divenar, yene: quo divenas de ulo? exemple, quo divenas de aquo per varmigo, per frosto? Ca konstrukturo ne mem bezonas ofical sancioneso, nam ol esas konforma ad Idala principi. La prepoziciono por indikar origino esas 'de'. 'Quo divenas de aquo per varmigo?' esas Ido tam korekta kam 'quo venas, rezultas de aquo per varmigo?'. Se la konstrukturo havas analogeso en l'Angla (what becomes of something through heating?) ed en la Germana (was wird aus etwas durch Erhitzung?), co esas bona por ol (IV, 415, 416; Ido, noto 43, p. 107). On ne povas nomizar la konstrukturo Anglajo o Germanajo, nam ol ne esas sklavatra imitajo, ma esas konforma ad Idala reguli.

Oportas hike montrar, en quala senco me uzis la verbo divenar, altramaniere me riskas miskomprenesar e recevar la reprocho uzar ol en la senco di naskar (II, 726). Divenar e naskar implikas du substanci; en 'divenar' tota substanco transformesas ad altra, ma en 'naskar' nur parto di substanco transformesas ad altra substanco. Ca esas la senco di 'divenar', e casence ol uzesis hike.

En la konstrukturo 'quo divenas ulo?' = 'quo ulo divenas?' la vorto 'ulo' sempre esez atributo: quo divenas aquo per varmigo? = quo aquo divenas per varmigo? Respondo: glacio.

Elipsal propozicioni kun atributo miskomprenebla esas tre rara. L'exemplo: «aquo divenas vaporo plu rapide kam glacio» (VII, 297), ne esas tre apta. Nam pri ca elipso nur un senco esas certa omnakaze e konocata da omnu, nome, ke aquo divenas vaporo plu rapide, kam glacio divenas vaporo. L'elipso havas do generale ica senco e ne kontenas atributo miskomprenebla. Me konsilus, ke on ne uzez elipsal propozicioni kun atributi miskomprenebla. Elipsi sempre havas kelka elemento di neklareso. Esas multe plu klara dicar: aquo divenas vaporo plu rapide, kam glacio divenas vaporo, e (se co esas justa, quon me ne savas ne esante fizikisto): aquo divenas vaporo, plu rapide, kam ol divenas glacio. Ca du kompleta propozicioni

kontenas nur du vorti plue kam l'elipso ed esas multe plu klara kam ica omnakaze.

Yen esas exemplo plu apta ed, ultree, kontenanta en la predikato la verbo esar, qua bezonas specala mencioneso: mea vicino esas mea amiko same kam mea instruktisto. Ica elipso havas du senci: 1. mea vic. esas mea am., same kam lu esas mea instr.; 2. mea vic. esas mea am., same kam mea instr. esas mea am. La rekomendanti di atributo en akuzativo demandus l'akuzativo 'instruktiston' en la senco di nro. 1. Ica akuzativala uzo esus vere stranja. La verbo esar nulloke ligesas kun l'akuzativo, e se irga naturala linguo facus to, ol nur uzus solecismo permisata a naturala linguo. Existas du remedii pri nia elipso. L'unesma esas atribuar ad ol sempre la senco 1. Fakte ol devus havar ca senco pro la vortordino. Nam en komparo la komparaji esas pozenda maxim proxime posible, do ici esas 'amiko' ed 'instruktisto'; or 'amiko' esas atributo, do 'instruktisto' anke esas atributo, de quo rezultas la senco 1. La maxim bona remedio esas ne uzar l'elipso miskomprenebla, ma remplasar ol per un di la du kompleta propozicioni 1 o 2 segun la kazo. Li ne esas multe plu longa kam l'elipso.

L'argumento (VII, 297), ke on forsan ne enduktis akuzativo en Ido, ma nur finalo -n por distingar de la subjekto irga propozicionparto, exemple anke atributo, esas senvalora. On explicite enduktis l'akuzativo. L'ofical gramatiko dicas (§ 102, p. 45): «Mettre à l'accusatif un substantif, etc., c'est lui ajouter un -n final.» Ol nulloke preskriptas, ke ca finalo servez por distingar irga parto altra kam l'objekto, ma mencionas ica expresite: «on n'a pas besoin d'employer l'accusatif lorsque le sujet précède le régime direct» (objekto). Pluse, oportus havar altra finalo por distingar atributo kam por distingar objekto. Forsan existas kazi ube ca du povas konfundesar. La maxim grava objeciono kontre l'argumento esas ica. Omnakondicione aparta finalo esas uzenda nur

en kazo di neceseso. Or ne existas neceseso distingar atributo per finalo. On povas klarigar miskomprenebla atributo per moyeni plu simpla kam aparta finalo, quale montrita supere. Se existus tam simpla moyeni por distingar miskomprenebla objekto, on certe ne enduktabus aparta finalo por ca skopo.

Acesore me mencionus, ke esas korekta dicar 'kom quo' vice 'en qua qualeso' (VII, 298). 'Kom quo il divenos rejo?' esas korekta frazo, ne pro ke 'kom quo' esas bone aplikebla a la verbo 'divenar', ma pro ke ol equivalas 'en qua qualeso'. Precize pro ca kauzo la frazo 'kom quo divenas aquo?' esas sensenca.

Rezumo.

La skopo dil akuzativo en Ido esas distingar de la subjekto l'objekto e nulo plusa. Ca distingo esas aplikenda nur en necesa kazi (inversigi, elipsi). Por distingar atributo existas plu simpla moyeni kam aparta finalo.

Konkluzo.

Esus dezirinda, ke kelka Idisti liberigesez de la timo di logikmanko e di ambiguesi. En Ido ampligita e perfektigita existas sat multa nutrivajo por lia logikhungro, e la danjero di ambiguesi esas tre mikra, neglijebla. Kargar tro multa logiko en la linguo igas ol tediganta e nenaturala (Lektolibro, p. 22). Se en enigmato od espritajo ambigueso esus posibla, la linguo esus tante plu multe prizinda. On oblivius, ke ol esas artifical produktajo.

IV. Pri la tempala senci dil adverbi Franca 'encore, déjà', Germana 'noch, schon', Angla 'still, yet, already', e pri l'Idal adverbi 'ankore, ja'.

La linguo internaciona ne devus deviacar de komuna traito dil naturala lingui, se ol ne kontenas evidenta nelogikajo. Esas lia komuna kustumo evitar neizo[1] dil tempal adverbo korespondanta a l'Idala 'ja'; on ne dicas A.: he does not write already, ma: he does not write yet; nek D.: er schreibt schon nicht, ma: er schreibt noch nicht; nek F.: il n'écrit pas déjà, ma: il n'écrit pas encore. Tamen en Ido l'ofical expresmaniero esas: il ne ja skribas (Gramm. Compl., § 38, p. 25). La questiono nun esas, kad ica deviaco esas justifikata segun l'unesma propoziciono di ca diserturo. Olua precipua skopo esas obtenar

[1] Mankas verbo por la senco pure grammatikala: A. to negative a phrase, D. einen Satz verneinen. Anke la Franca indijas tala verbo. 'Negar', same kam la F. 'nier', signifikas: dicar, ke kozo ne existas, ne esas vera. Ica ne esas gramatikala senco. 'Negativigar' kontenas koncepto pure matematikala: igar grandajo negativa. 'Neizar' = provizar per 'ne' tre bone expresas la senco serchata. Egale on obtenas la verbo 'yesizar' = provizar per 'yes' = D. einen Satz bejahen, por qua nek l'Angla, nek la F. posedas apta unvorta equivalanto. Ofical sanciono di 'neizar' e 'yesizar' ne esas necesa. La formacuri esas tote reguloza, e lia signifiki rezultas klare de la defino dil sufixo -iz (VI, 596; Ido, noto 22, p. 99). Yesizata frazo ne bezonas kontenar l'adverbo 'yes'; ica povas omisesar kom komprenebla; la questiono 'kad il skribas?' povas respondizesar per 'yes, il skribas', ed anke per 'il skribas'. Neizata frazo mustas kontenar l'adverbo 'ne'.

respondo a ca questiono. Pro kurteso suficos citar nur la Franca adverbi; le Angla e le Germana konkordas kun li pasable exakte. L'Italiana 'ancora' e 'già' esas analoga a la du F. adverbi, kontre ke la Hispana deviacas, havante por li nur un equivalanto, ya = encore e déjà.

A. L'adverbi en frazi yesizita.

L'adverbi 'encore' e 'déjà' havas plura signifiki. En Ido on kreis la tradukuri 'ankore' e 'ja' nur por lia tempala senci. Carelate l'Idal adverbi uzesas kom akurata equivalanti di le Franca, c. e. on uzas tempale le unesma omnaloke, ube le duesma uzesas tempale. Or ici ne esas unasenca mem nur tempale; de co rezultas, ke anke iti esas ambigua, konfliktante kun la principo di unasenceso. Neobedio di ca principo, frue o tarde, duktas a desfacilaji. Me sentadis li de longe (Ido, noto 42, p. 107) pri l'adverbi ankore e ja, ne vidante, de ube li venas. Fine me trovis lia kauzo, nome ke la F. adverbi encore e déjà esas ambigua mem nur tempale, e ke ica ambigueso transiris a l'Idal adverbi ankore e ja.

I. Unesma defino. a. On definis 'ankore' (Gramm. Compl., § 38, p. 24) kom signifikanta: til nun (lore). Ca defino suficas kelkafoye, altrafoye ol ne esas apta. A la frazo: il skribis ankore = il écrivait encore, on bone atribuus la senco: il skribis til lore; ma la frazo: il arivis ankore = il arriva encore, ne explikesas bone talmaniere; 'il arivis til lore' esus tautologio equivalanta 'il arivis lore'. L'ideo kontenata en 'il arriva encore' = il arivis ankore, esas plu juste ica: il arivis, quankam on supozas (supozis), ke il ne arivis.

b. L'adverbo 'ja' definesis kom signifikanta: de nun (lore). Ca defino tote, ne suficas. La simpla frequa frazo: il est déjà parti = il ja departis, certe ne signifikas: il departis de lore.

II. Duesma defino. On sentis la nesuficanteso dil preirinta defini ed altri substitucesis.

a. On definis 'ankore' kom relatanta ago qua duras plu longe kam on opinionis (II, 141; III, 335). La simpla frazo: il arriva encore = il arivis ankore, ne satisfacas la defino; 'il arivis plu longe kam on opinionis' esas sensenca.

b. L'adverbo 'ja' definesis kom relatanta komenco di ago plu frue, kam on opinionis. Nur tre rare ca defino satisfacas la simpla frazo: il a déjà écrit = il ja skribis (esas skribinta). Ordinare la frazo ne kontenas irga ideo pri la komenco dil skribo, ma ordinare ol signifikas: il parfinis sua skribo.

Entote la defino di 'ankore' kontenanta irgo pri la duro di ago ne konvenas ad ago qua ne duras, c. e. ad ago expresata per verbo inkoativa ed ad ago unfoya expresata per neinkoativa verbo. Tamen anke en tala kazi on uzas 'encore' en la Franca; on dicas: il s'endormit encore = il dormeskis ankore. La senco di ca frazo esas: il dormeskis, quankam on supozas (supozis), ke il ne dormeskis.

III. Triesma defino. La fakto esas, ke mem nur tempale la Franca adverbi havas du senci strikte diferanta.

a. 'Encore' havas la sequanta du senci tempala.

1. Il écrit (écrivait) encore = il skribas (skribis) plu longe, kam on opinionas (is).

2. Il arriva encore = il arivis ultempe, quankam on supozis, ke il ne arivis tatempe, o plu kurte, il arivis kontresupoze.

Che inkoativa verbi 'encore' havas en omna tempi nur la senco 2; ma la prezento e l'imperfekto ne eventas pro l'inkoativeso; on ne dicas en nedependanta frazo: il arrivait encore. Ma on dicas: il arrivera encore, il est encore arrivé, ec., e la senco esas omnube, ke l'arivo eventas kontresupoze.

Che neinkoativa verbi 'encore' havas sempre nur la senco 1 en la prezento e l'imperfekto, pro ke ica tempi expresas ago duranta. En la 'passé défini' l'adverbo havas sempre la duesma senco, pro ke ica tempo indikas ago

unfoya. En l'altra tempi la frazi esas dusenca, exemple, il écrira encore = il skribos plu longe, kam on opinionas, ed anke, il skribos ultempe, quankam on supozas, ke il ne skribos catempe.

Pro ke l'Idala pasinto inkluzas la Franca imperfekto e 'passé défini', Idala frazi esas plu ofte dusenca kam Franca; 'Il écrivit encore' e 'il écrivait encore' diferas pri la senco, ma singla havas nur un senco, quale montrita, kontre ke l'una Idala frazo: il skribis ankore, havas du senci: 1. il écrivait encore = il skribis plu longe; 2. il écrivit encore = il skribis kontresupoze. En l'altra tempi Idala frazi havas la sama dusenceso kam le Franca.

En logikala linguo tala dusenceso ne devus existar. La sola remedio por eliminar ol esas enduktar plusa adverbo. Se on atribuas ad 'ankore' la senco 1 di 'encore', altra adverbo bezonesas por la senco 2. Apta adverbo adoptebla esus l'Angla 'yet', pro ke ol havas ofte pricize ca senco: he arrived yet = il arivis kontresupoze. Ma quo igas 'yet' neadoptebla, esas, ke ol ofte esas perfekta sinonimo di 'still', qua adverbo ordinare havas la senco 1 di 'encore'. Cakauze Angla Idisti konfundus la du adverbi 'ankore' e 'yet'. Adverbo ek altra vivanta linguo kreus desfacilaji por altra Idisti. Ma nula desavantaji produktesus, se on adoptus l'adverbo 'eti' dil anciena Greka chanjante ol ad 'etie' per l'adjunto dil adverbal finalo -e. Talmaniere ni havus du adverbi por la du senci diferanta. Un adverbo, ankore, nultempe eventos che verbi inkoativa, ma eventos en omna tempi. L'altra adverbo, etie, eventos che verbi inkoativa, e che verbi neinkoativa, kande li expresas ago unfoya, ma ol ne eventos ordinare en la prezento (nek en la pasinto duranta).

Il skribas, skribis, skribos, ec. ankore = il skribas, ec. plu longe, kam on opinionas.

Il skribis (esas skribinta), skribos etie = il skribis, skribos kontresupoze.

Il arivis (esas arivinta), arivos etie = il arivis, arivos kontresupoze.

b. Anke l'adverbo déjà havas du diferanta senci tempala.

1. Il écrit (écrivait) déjà = il skribis (skribos) plu frue, kam on opinionas.

2. Il a déjà écrit = il parfinis sua skribo.

L'unesma senco relatas la komenco, la duesma senco relatas la parfino di ago.

Pri 'déjà' ne existas difero inter verbi inkoativa e neinkoativa. Koncerne la tempi l'adverbo havas nur l'unesma senco en la prezento e l'imperfekto, pro ke ica tempi ne expresas parfino di ago. En la futuro la senco 1, teoriale posibla, ne eventas praktikale, pro ke apene existas praktikale la bezono konstatar, ke ago komencos plu frue, kam on opinionas. En la perfektala tempi (perfekto, plusquamperfekto, futuro pasinta) l'unesma senco eventas, ma nur tre rare; ordinare l'adverbo havas en ca tempi nur la duesma senco. Semblus, ke l'uzo dil adverbo esas tautologio, pro ke la perfektala tempi per su ipsa indikas parfino. Ma l'adverbo indikas relato inter du agi: il a écrit = il parfinis sua skribo; il a déjà écrit = il parfinis sua skribo, ma altra ago di il o skribo od altra ago di altru lore ne esas parfinita. Altra simpla justifiko dil adverbo esas, ke la frazo kun ol indikas la parfino plu forte kam sen ol. La duesma senco ne povas eventar en tempi neperfektala (prez., impf., fut.).

Se on atribuas a l'Idala 'ja' l'unesma senco di 'déjà' on bezonas altra adverbo por la duesma senco. Hike la Germana povus helpar tre bone per sua adverbo 'bereits', qua indikas precize parfino: er hat bereits geschrieben = il parfinis sua skribo. L'adverbo anke ne ofrus desfacilaji a Germana Idisti, pro ke ol esas unasenca. Ma ol esas neapta por Ido pro sua sono. Anke cakaze ni povas cherpar ek la Greka adoptante olua adverbo 'ede' sen irga chanjo. Talmaniere ni povus distingar tre bone la frazi: il skribas (skribis) ja = il skribas (skribis) plu frue, kam on opinionas; il skribis ede = il parfinis sua skribo (l'Idala pasinto inkluzas perfektala senco).

Pos l'adopto dil Greka vorti ni havus quar adverbi kun la sequanta senci: 1. ankore = plu longe, kam on opinionas; 2. etie = kontre la supozo, ke ago ne eventas ultempe; 3. ja = plu frue, kam on opinionas; 4. ede = parfinite, parfininte.

'Ankore' ne eventos che verbi inkoativa, ma en omna tempi, precipue en la prezento e pasinto (duranta); en la perfektala tempi ol esos min frequa kam en l'altri.

'Etie' ne eventos en la pasinto duranta, pro ke ol referas nur ago unfoya; ma ol eventos en omna altra tempi. La prezento esos tre rara: 'il arivas etie' esas koncepto tre rara. L'adverbo eventos precipue che verbi inkoativa; ol ligesos kun neinkoativa verbi, nur kande li expresas ago unfoya.

'Ja' ne eventos praktikale en la futuro. Omna altra tempi uzesos, ma le perfektala pasable rare, multe min freque kam la prezento e la pasinto.

'Ede' eventos nur en la tempi perfektala; pro ke l'Idala pasinto inkluzas, praktikale, perfektala senco, l'adverbo ofte trovesos en ca tempo: il skribis ede = il esas skribinta ede = il a déjà écrit.

B. Admirinda logikaleso en la neizo dil unesma senci di 'encore' e 'déjà'.

IV. Quaresma defino. L'adverbi naturala esas tre komplikita en neizo. 'Encore' dil defino III, a, 1 neizesas en du manieri: 1. il n'écrit plus; 2. il n'écrit pas encore. L'adverbo 'déjà' (III, b, 1, 2) preske nultempe renkontresas en neizeso. On ne dicas F.: il n'écrit pas déjà, tam poke kam A.: he does not write already, o D.: er schreibt schon nicht. La duopla neizo di 'encore', l'uzeso dil adverbo di adiciono en un neizo, e la nekapableso neizesar renkontrata che 'déjà' esas neexplikebla per la supera defini. Omna ca nekompreneblaji klarigesas per mikra modifiko di la defini III, a, 1 e III, b, 1; ni modifikas li en la sequanta maniero.

a. Il écrit (écrivait) encore = (1) il écrit (écrivait) auparavant et (2) il écrit (écrivait) maintenant (alors).

b. Il écrit (écrivait) déjà = (1) il n'écrivait pas auparavant et (2) il écrit (écrivait) maintenant (alors).

Segun ica defini la sinistralatera frazi esas elipsi konsistanta ek du parti.

En neizo di tala elipso tri kazi esas egardenda: neizo nur relata la duesma parto, neizo nur relate

l'unesma parto, e neizo relate la du parti, od entota neizo. Ni konsiderez nun ca tri kazi en l'elipsi: a) il écrit encore; b) il écrit déjà.

a. 1. Esas egardenda, ke la duesma parto dil elipso esas adicionuro dil unesma, e ke adicionuro neizesas apte per la neizata adverbo di adiciono, c. e. per 'ne — plus'. Ni obtenas do kom neizo dil elipso nur relate la duesma parto:
il n'écrit plus = il écrivait auparavant et il n'écrit pas maintenant.

2. Neizo dil elipso *a* nur relate l'unesma parto furnisas l'elipso *b*:
il écrit déjà = il n'écrivait pas auparavant et il écrit maintenant.

3. L'ordinara neizmaniero dil elipso *a* apte produktas olua entota neizeso:
il n'écrit pas encore = il n'écrivait pas auparavant et il n'écrit pas maintenant.

b. Singla di la tri kazi di *b* abutas a kazo di *a*. Esas egardenda, ke l'unesma parto di *b* esas neizita, e ke neizo di ca parto donos yesizo.

1. Neizo dil elipso *b* nur relate la duesma parto, donas l'elipso *a, 3*:
il n'écrit pas encore = il n'écrivait pas aup. et il n'écrit pas m. = neizo di *b* nur relate la duesma parto.

2. Neizo di *b* nur relate l'unesma parto, donas l'elipso *a* neneizata:
il écrit encore = il écrivait aup. et il écrit m. = neizo di *b* nur relate l'unesma parto.

3. Neizo di *b* relate la du parti, donas l'elipso *a, 1*:
il n'écrit plus = il écrivait aup. et il n'écrit pas m. = entota neizo di *b*.

Per nia modifiko dil senci III, a, 1 e III, b, 1 dil adverbi on rikonocas astonanta logikaleso kontenata en la neizo di ca senci en la naturala lingui. Tante

plu multe existas forta motivo ne deviacar en Ido. Ni modifikas do sammaniere la supera defini di 'ankore' e 'ja'.

α. Il skribas (skribis) ankore = il skribis antee ed il skribas (skribis) nun (lore).

β. Il skribas (skribis) ja = il ne skribis antee ed il skribas (skribis) nun (lore).

α. De l'elipso α on obtenas en neizo, analoge a IV, a, 1, 2, 3, la sequanta tri elipsi neizita.

1. Il ne skribas pluse = il skribis antee ed il ne skribas nun.
2. Il skribas ja = il ne skribis antee ed il skribas nun.
3. Il ne skribas ankore = il ne skribis antee ed il ne skribas nun.

β. L'elipso β donas en neizo, analoge a IV, b, 1, 2, 3, la sequanta tri elipsi neizita.

1. Il ne skribas ankore = il ne skribis antee ed il ne skribas nun = neizo di β nur relate la duesma parto.
2. Il skribas ankore = il skribis antee ed il skribas nun = neizo di β nur relate l'unesma parto.
3. Il ne skribas pluse = il skribis antee ed il ne skribas nun = entota neizo di β.

Ni pruvis do, ke l'Idala 'ne ja' esas deviaco tote nenecesa de uzo dil naturala lingui, olqua esas perfekte logikala pri l'adverbo 'déjà' dil senco III, b, 1 o di olua modifikeso IV, b, qua senco expresesas en Ido per l'adverbo 'ja'.

C. Neizo di la duesma senci di 'encore' e 'déjà'.

La naturala lingui esas tote kapricoza en la neizo dil senci III, a, 2 e III, b, 2 dil adverbi.

a. La frazo 'il arriva encore' (III, a, 2) ne esas elipso, adminime ne elipso egala ad 'il écrivait en-

core', tamen la frazo neizesas same kam ica neizesas en un di la tri kazi (IV, a, 1), nome per: il n'arriva plus. Ica neizo esas logikale ne explikebla; ol esas nur kapricajo imitanta la neizata elipso «il n'écrivait plus». En Ido ni povus evitar tala kapricajo per nia adverbo 'etie': il arivis etie = il arriva encore. Neizo di ca frazo esas logikale: il ne arivis etie = la kapricoza 'il n'arriva plus'.

b. Simile la frazo 'il a déjà écrit' ordinare ne esas elipso; nam ordinare ol signifikas: il parfinis sua skribo (III, b, 2). Tamen ol ne eventas en neizo same kam l'elipso 'il écrit déjà' (IV). La frazo 'il a déjà écrit' neizesas per: il n'a pas encore écrit. Ica neizo esas neexplikebla logikale; ol esas nur kapricajo imitanta la kazo IV, b, 1. En Ido on povus evitar la kapricajo; il skribis (esas skribinta) ede = il a déjà écrit. Neizo di ca frazo esas logikale: il ne skribis ede.

Quale montrita supere (III, a, e, b, 2) l'adverbi 'encore' e 'déjà' genitas en kelka tempi dusenca frazi, qui kontenas o l'unesma senci dil adverbi (III, a, e, b, 1; IV, a, b) o la duesma senci (III, a, e, b, 2). En l'unesma kazo la frazi esas elipsi, e la neizo esas logikala (IV, a, b, α, β, 1, 2, 3); en la duesma kazo la neizo esas kapricoza quale en C, a, b. En ca kazo on uzus en Ido l'adverbi 'etie' ed 'ede', e la neizo esus tote logikale: ne etie, ne ede.

1. Il a encore écrit = il écrivait auparavant et il a écrit alors = il skribis (esas skribinta) ankore. La neizo di ca elipso sequas la kazi di IV, a, α.

2. Il a encore écrit = il skribis (esas skribinta) etie (kontresupoze). La neizo di ca frazo montresis en C, a.

La futurala frazo 'il écrira encore' esas dusenca same kam la perfektala frazo 'il a encore écrit'. Pri la neizo dil unesma valoras lo sama kam pri ta dil duesma.

La frazo 'il a déjà écrit' (C, b) kelkafoye esas elipso = il n'écrivait pas auparavant et il a écrit alors = il skribis (esas skribinta) ja. En ca kazo la neizo esas logikala (IV, b, e, β, 1, 2, 3).

Nek 'déjà', nek olua Idal equivalanti 'ja' ed 'ede' eventas en la futuro (vid. supere III, b).

Rezumo.

L'adverbi 'encore' e 'déjà' esas dusenca mem nur tempale. Ica dusenceso transiris a l'Idal adverbi 'ankore' e 'ja' ed esas la fonto dil nenaturala expresuro 'ne ja'. Por eliminar la dusenceso dil Idal adverbi du plusa vorti bezonesas. Cherpante li ek linguo vivanta on kreus por kelka Idisti desfacilaji, qui povus evitesar, se on adoptus la Greka adverbi 'etie' ed 'ede'. Per ici on povus anke evitar la nuna kombinuro 'ne ja' nenaturala e multakaze nelogikala.

1. Remarko. Provizore esas preferabla uzar 'ne ankore' kam uzar 'ne ja'. L'unesma apene esas plu ofte nelogikala kam la duesma, forsan mem min ofte, e havas l'avantajo, ke ol ne sonas nenaturala. Kande on esas koaktita aplikar un di du expresuri, pri qui existas konflikto kun la principo di unasenceso, on adminime selektez ta qua ofras ita avantajo.

2. Remarko. Quale l'adverbo 'yet' konfuzigus Angla Idisti (vid. supere, III, a, 2), tale Franca Idisti ne povas ne konfuzigesar per l'adverbi 'ankore' e 'ja'. Esus do rekomendinda adoptar vice li altra adverbi. Lia fonto mustas esar omnakaze naturala linguo. Vivanta linguo Indo-Europala esas exkluzita kom fonto pro simila motivo. La Latina ofrus vice 'ja' l'adverbo 'jam' chanjenda en Ido a 'yam'. Vice 'ankore' nek la Latina, nek l'Araba o la Turka posedas apta adverbo adoptebla, ma en la Hebrea trovesas l'apta vorto אף = af, qua ofte havas la senco serchata[1]. La du adverbi 'af' e 'yam', same kam altra nuna adverbi (Ido, § 104, p. 70, 3a alineo), povus uzesar sen o kun l'adverbal finalo -e, segun ke li pozesas ante o pos la verbo. La Hebrea e la Latina vorto e la du Greka vorti furnisus la quar adverbi bezonata 'af' (afe), 'yam' (yame), 'etie', 'ede', bonsona (diferante del Germana 'bereits', mencionita supere) e klare distingebla una de l'altra pri la sono. Li abolisus omna desfacilaji qui existas pri la nuna adverbi 'ankore' e 'ja', pro ke ici esas dusenca same kam lia fonti 'encore' e 'déjà'.

---

[1] La Hebrea vorto עוד esus multe preferebla kam אף, pro ke עוד expresas la senco serchata plu ofte e plu klare kam אף, qua esas prepoziciono plu multe kam adverbo. Ma עוד ne konvenus ad Ido pro sua sono; ol kolizionus kun 'od' o kun formo dil verbo 'audar', segun ke ol pronuncesus 'od' od 'aud'.

3. Remarko. Traktar la senci netempala di 'encore' e 'déjà' esis for la skopo di ca diserturo. Li ne darfas donesar per l'Idal adverbi 'ankore' e 'ja', qui oficale esas nur tempala (Gramm. Compl., § 38, p. 24), ma mustas tradukesar en irga logikal maniero, maxim ofte per 'mem' e 'pluse'. Nur un kazo mencionesez, ube on rekomendis oficale (Gramm. Compl., § 38, p. 25; Ido, noto 42, p. 107) dicar en la Franca 'ne — déjà pas' ed en Ido 'ja ne', quankam takaze l'adverbo 'déjà' tote ne usus tempala e mem en la Franca remplasesus plu bone per 'même'. La kazo esas la frazo: «il n'est déjà pas content: que dira-t-il, quand . . .». On rekomendis tradukar ol en Ido per: «il ja ne estas kontenta: quon il dicos, kande . . .». Ica tradukuro transiras la limito di lo permisebla mem segun mea principo di traduko (Ido, p. 17), qua favoras traduko maxim vortopa posible. La frazo en Ido devas esar: «il ne mem esas kontenta: quon il dicos, kande . . .», same kam ol esas en l'Angla, tre logikale: «he is not even satisfied: what will he say, when . . .», e same kam ol probable esus en la Franca plu bonstile: «il n'est pas même content: que dira-t-il, quand . . .».

V. Pri dusencaji, vortomanki e faktitiva** [1] verbi en la linguo internaciona.

En publika diskurso[2] me pruvis nerefuteble, ke Ido esas la definitiva solvo dil problemo di linguo internaciona, du premisi supozite. Una esas la principo di unasenceso — un vorto — un signifiko —. L'altra esas la principo di maximo di internationeso inkluzanta la a posteriori principo. L'internaciona vorti sola, c. e. nur la vorti komuna a la precipua lingui naturala, ne suficas por linguo internaciona. Ol bezonas tre multa neinternaciona vorti. Ici mustas esar nacionala, c. e. cherpita ek ula naturala linguo, pro la a posteriori principo. La koncilio di ica kun la principo di unasenceso esas la maxim desfacila tasko, pro ke la vorti dil naturala lingui esas ofte multasenca. Fakte ica ambigueso multafoye transiris a la vorti di Ido. Olua internaciona vorti esas unasenca, ma olua nacionala vorti retenas ofte fontala dusenceso.

Kande en donita kazo du diferanta idei expresesas per un e la sama vorto en naturala linguo, ol uzas dusencajo. Ica kelkafoye esas nur kapricajo di la linguo, ma ofte ol debesas a vortomanko, la linguo ne posedante du vorti por la du idei. Altra linguo naturala, plu richa generale o plu richa en la donita kazo, ne bezonas uzar hike dusencajo, pro ke existas en la linguo du vorti por la du idei. De co rezultas,

[1] 'Faktitiva' (A., D.) esas termino gramatikale necesa. 'Igar facar' o 'facigar' esas faktitiva verbo.
Duopla steleto che vorto signifikas, ke ica uzesas kom propozajo por vortomanko.
[2] Raportita da Dro. L. B. Woodcock en Mondo, apr. 1922, p. 135.

ke la linguo internaciona plu facile evitus dusencaji, cherpante sua nacionala vorti ek plu richa linguo naturala.

Esas opiniono tre eroroza, ke mikra vortaro faciligus la linguo internaciona. Kande ol ne posedas unvorta expresuro por ideo expresebla unvorte en naturala linguo, skribero apartenanta ad ica mustas aplikar derivo, vortkompozo o perifrazo por expresar l'ideo, tasko ofte extreme desfacila. Por vere faciligar la linguo internaciona oportas do plenigar vortomanki. En Ido li ne esabus tam nombroza de la komenco, kam li esas, se on plu multe egardabus en la kreo di olua vortaro plu richa linguo naturala, exemple la Angla. Fakte on devus egardar omna precipua lingui naturala e ne preferar una por evitar vortomanki en la linguo internaciona.

Dusencaji en artificala linguo sempre implikas vortomanki. La dusencaji en Ido venas, de ke on preferis tro multe un naturala linguo, e ne la maxim richa. Parte a la sama kauzo debesas la vortomanki di Ido. Vortomanko en la linguo servinta kom modelo por la Idovortaro ne sentesis, e pro co la manko ne plenigesis. Altraparte la vortomanki en Ido esas atribuebla a la supera eroroza opiniono.

La preirinta aserti klarigesos plu bone per la sequanta exempli di idei (defini) quin un linguo povas expresar unvorte, ma altra linguo ne povas. Por la komparo selektesis la Angla (A), Germana (D), Franca (F) ed Ido (I). La nombro di tala exempli di vortomanki en Ido esas multe plu granda kam la nombro di le citita. Ici ofresas nur por la klarigo, e por ica skopo li suficos. On egardez, ke omna dusencajo konstitucas vortomanko, adminime en Ido.

A. Dusencaji.

1. Jetar o faligar kozi, ordinare samspeca e mikra, tale ke surfaco kovresas per li = A., to strew; D., streuen; F., semer; I., semar.

2. Pozar jermo, semino o frukto en tero por riprodukto = A., to sow; D., säen; F., semer; I., semar.

3. Obtenar ulo per ludo o hazardo = A., to win, to gain; D., gewinnen; F., gagner; I., ganar.

4. Aquirar ulo kom rekompenso po laboro facita o kom profito en negocio o komerco = A., to earn; D., verdienen; F., gagner; I., ganar.

5. Movar (netrans.) en kontakto kun korpo, tale ke la sama parto dil movanta korpo tushas interseque diferanta parti dil altra korpo sen rular o saltar = A., to glide, to slide; D., gleiten; F., glisser; I., glitar.

6. Movar (netrans.) rapide, lejere e subite = A., to whisk; D., huschen; F., glisser (?); I., glitar (ica esas la traduko di 'huschen' en la vortolibro D. — I.).

7. Restar en existo dum ula tempo = A., to last; D., dauern; F., durer; I., durar.

8. Pluse facar ulo, o ne cesar facar ulo = A., to continue (netr.); D., fortfahren; F., continuer (netr.); I., durar.

9. Ulu konsultanta mediko pri saneso = A., patient; D., Patient; F., malade; I., malado.

10. Ulu sufranta pro maladeso = A., sick one; D., Kranker; F., malade; I., malado.

11. Nedeterminita = A., some, somebody, something; D., jemand, etwas; F., quelqu'un, quelque chose; I., ula, ulu, ulo.

12. Determinita e nevariebla, ma nekonocata o nemencionata = A., a certain; D., ein gewisser; F., un certain; I., ula[1] (Progr. III, 28, 334, 414).

13. Proximigar ulo a la loko dil parolanto = A., to bring; D., bringen; F., porter; I., portar.

14. Sustenar kargajo o quale kargajo = A., to carry; D., tragen; F., porter; I., portar.

[1] 'Irga' expresas extrema nedetermineso (A., any whatever), ma ne senco 11, c. e. ordinara nedetermineso. Senci 11 e 12 ne povas identigesar per irga (any whatever) sofismo. Decidi 707 e 1116 (IV, 693; VI, 214; M., 1922, p. 403) efektigita per certena** sofismo (III, 28) esas evaluenda simile a decido 1573 (p. 78, noto 2). Pro li 'ula' permanas kom dusencajo.

15. Havar an o sur sua persono, quale vesto, ornamento, armo, ec. = A., to wear; D., tragen; F., porter; I., portar[1].

B. Vortomanki.

16. Existanta o duranta dum ula tempo restriktita = A., temporary; D., temporär, vorübergehend; F., temporaire; I., —.

17. Tre apta a la kazo diskutata = A., pertinent; D., treffend; F., pertinent; I., —.

18. Expektebla ye ula fristo = A., due; D., fällig; F., échu, echéant; I., —.

19. Vidar til la fino; pri tempal intervalo di qua on povas expektar la fino ye tempopunto ne tro distanta = A., —; D., absehen (absehbar); F., —; I., —.

20. Kozo, ofte serioza e racionoza, pri qua ulu okupas su persisteme ed ecesive = A., hobby; D., Liebhaberei, Steckenpferd; F., —; I., —.

21. Kozo, ordinare neracionoza, di gusto od aspiro, pleniganta l'atenco ed intereseso di ulu = A., fad; D., —; F., —; I., —.

22. Detrimento sufrata en l'entraprezo di afero por qua on ne posedas la necesa experienco = A., —; D., Lehrgeld; F., —; I., —.

23. Dico kurta, precipue pertinenta** (vid. supere) ed ofrita sen multa premeditado = A., remark; D., Bemerkung; F., remarque; I., —[2].

[1] 'Portar' restas trisencajo malgre la kompozajo 'adportar' por ideo 13. Nam la kompozajo ofte esas deskompozenda a 'portar ad' (Ido, noto 25, p. 100), e cakaze on itere havas 'portar' en la senco 13.

La dusencaji kontenata en nri. 1—15 e certe nenegebla en Ido ne povas justifikesar per extenso o figuraleso; l'idei koncernata esas tro diferanta por co.

Hike esas adjuntenda la dusencaji 'ankore' e 'ja' traktita en Temo IV.

[2] Decido 1573, per qua on kredis remediar la konfuzeso pri 'remarkar' (vid. Raporto III), genitas importanta vortomanko sen adportar irga utileso. Per la nova defino dil verbo ica divenas tote superflua. Nam «turnar sua atenco

24. Havar ulo en la mento, dum ke (ye la tempo, kande) on dicas ulo altra = A., to mean; D., meinen; F., —; I., —.

25. Livar habiteyo forprenante sua tota havajo de ol = A., to move (from); D., ausziehen; F., déménager; I., —.

26. Transportar sua mobli a nova habiteyo por ibe habitar = A., to move (into); D., einziehen; F., emménager; I., —.

27. Donar signo per la okuli = A., to wink; D., winken; F., —; I., —.

28. Marchar tale, ke on ne perceptez la marcho = A., to slink; D., schleichen; F., —; I., —.

29. Atakar, asaltar o molestar ulu per ulo jetita sur lu = A., to pelt; D., bewerfen; F., —; I., —.

30. Provizar areo per kozi aranjita en ol hike ed ibe en interspaci = A., to intersperse; D., durchsetzen; F., —; I., —.

31. Lasar un kozo neafektita en afekteso di multa od omna altra kozi = A., to spare; D., verschonen; F., —; I., —.

32. Movar la manuo alonge surfaco tushante ol per preso qua ne impedas la movo = A., to stroke; D., streichen; F., —; I., —.

33. Meditar pri kozo longe ed en humoro di quaza nekontenteso = A., to brood; D., grübeln; F., —; I., —.

ad» (o 'sur', ma ne 'adsur', quale en la decidotexto, vid., Lektol., p. 13) expresesas exakte per 'atencar' ed ulmezure per 'observar'. De nun 'remarkar' esas oficale nur superflua sinonimo di ca verbi.

Altralatere ideo (defino) 23 tre frequa en nia lingui divenas nun oficale neexpresebla unvorte. Nek 'remarkar' = turnar sua atenco ad, o simple 'atencar', nek 'remarkigar' = igar ulu turnar sua atenco ad, o simple 'atencigar' expresas l'ideo. E tamen la maxim internaciona radiko por ica esas 'remark', od inverse, de internaciona vidpunto on povas atribuar a la radiko nur ideo 23. Pro ca kauzo on agabus plu adequate abolisante la konfuzeso per definar la verbo en senco 23, tante plu, nam la senco di decido 1573 (Mondo, julio 1922, p. 226) havas ya apta expresuro (atencar).

34. Impedar ulu ye ula ago per la konsidero di desfacileso, danjero e similo = A., to deter; D., abschrecken; F., —; I., —.

35. Venar pokope adsur surfaco e fine kovrar ol = A., overspread; D., überziehen; F., —; I., —.

36. Afektar ulu per subita e maxim profunda sento = A., to thrill; D., durchschauern; F., —; I., —.

37. Impedar o forpulsar ulu per konduto audacoza e su-koncianta o per asertar posedar povi o moyeni quin on ne posedas = A., to bluff; D., —; F., bluffer; I., —.

38. Pozar ulu aden ula mentala stando = A., —; D., stimmen; F., —; I., —.

39. Igar ulu sentar su, quale se lu esus en sua propra hemo = A., —; D., anheimeln; F., —; I., —.

40. Donar averto, ke habiteyo, ofico, servo, ec. esas abandonenda od esos abandonata ye ula fristo = A., —; D., kündigen, aufkündigen; F., —; I., —.

41. Deklarar ulu kom nekapabla administrar sua propra aferi = A., —; D., entmündigen; F., —; I., —.

42. Fugigar per subita terorigo = A., —; D., aufscheuchen; F., —; I., —[1].

---

[1] Kelka altra vortomanki esas mencionita en Progr. IV, 140 (ici agnoskesis dal redaktero, la maxim kapabla Ido-pioniro) ed en Raporto VI. On ne obliviez, ke ici e la supera nri. 1—42 esas nur kelka poka exempli por la klarigo di ula aserti. Yen esas du plusa vortomanki. Pro adoptir la substantivi 'kauzo' ed 'efekto' vice la verbi 'kauzar' ed 'efektar' mankas verbi por A., (1) to cause, (2) to effect; D., (1) verursachen, (2) bewirken; F., (1) causer, (2) effectuer. (1) e (2) diferas ne poke; en ita on pensas a la kauzo, en ica al efekto, nur la rezulto esante lo sama. Senco (1) ne povas donesar per 'kauzesar', pro ke ica povas esar nur netransitiva (Raporti II e VI), e transitiva verbo bezonesas. 'Kauzigar' = igar la kauzo di, ne esas senco (1). Efektigar = igar l'efekto di, esas senco (2). Tamen verbo 'efektar' kun ca senco esabus plu bona. Ol furnisus per sua nemediata substantivo precize nia prezenta 'efekto', ed ol posibligus la faktitivo** (D., bewirken lassen; F., faire effectuer). Ica exkluzesas nun, per nia prezenta 'efektigar'; olua faktitivo 'efektigigar' e mem 'igar efektigar' esas abomininda (vid. sube 'pri faktitivi').

En judikar la supera vortomanki on ne obliviez, ke unvorta expresuro postulesas por ideo (defino, koncepto) expresebla unvorte en precipua linguo naturala (IV, 140). En kelki di la kazi citita la vortolibri D.-I. e F.-I. donas tradukuri, mem unvorta. Me examenis li omna; li esas tote neadequata, kelkafoye mem nejusta. Exemple ideo 16 tradukesas (D.-I., F.-I.) per 'tempala', quo esas tote nejusta; nam 'tempala' povas signifikar logikale nur 'relatanta tempo' e nulo plusa. Ideo 18 donesas per 'pagenda', 'expirinta'. Certe ca vorti ne esas aplikebla a treno expektata ye tri kloki. Tamen 'the train is due at 3 o' clock' esas bonega Angla. On ne povas tradukar 'due' hike per 'expektata'; ca vorto donus altra senco. Ideo 24 ne expresesas per la verbi intencar, vizar (D.-I.); li havas nulo o poko komuna kun la parolado. Ideo 26 donesas (D.-I., F.-I.) per 'lojeskar'. Ica povas signifikar nur 'komencar lojar' (restar temporare**, do por 'restar durante': habiteskar) e nulo plusa. Ideo 27 donesas per 'signifar' (D.-I.), qua povas signifikar nur 'donar signo', ma ne sole per la okuli. Ideo 33 tradukesas (D.-I.) per 'meditachar', quankam 'grübeln' tote ne esas sempre mala o desestiminda meditado, ec., ec.

Maxim bone on rikonocos vortomanki en Ido per la sequanta poka frazi Angla e Germana, qui esas preske netradukebla ad Ido pro dusencaji e vortomanki, certe netradukebla sen perifrazi plu o min molestoza. Omnakaze l'Idala frazi indijus la eleganteso dil originali. La Bulletin Français-Ido pruvas bonege la defektozeso di ula (c. e. di determinita, ma nemencionata = un certain, ma ne = quelque, vid. nri. 11 e 12) linguacho per citar Franca frazi quin ica ne povas tradukar pro vortomanki (Bulletin F.-I., julio-agosto 1922, p. 171). Yen esas Angla e Germana frazi netradukebla ad Ido pro simila kauzo.

The girl strewed the flowers which she had sown herself (idei 1, 2).

He does not deserve the money; he has won it, he has not earned it (3, 4).

She wore the hat which her sister had brought her (13, 15).

Do not carry the overcoat; wear it rather, it is not too warm (14, 15).

His hobby was mathematics (20).

The psychology of the faddist has been treated by my brother in an interesting essay (N. Y. Med. Journ., Oct. 7, 1916) (21).

He said 'the child', but meant the mother (24).
He brooded upon nature (33).
That cruel word thrilled her tender heart (36).
Ich schaue im Halbdunkel zum Wagenfenster hinaus; draußen fliegen einige aufgescheuchte Vögel, huschen Bäume schattenartig, während der Zug rasch auf den Schienen gleitet (5, 6, 42).
«Wir müssen jetzt aufbrechen,» fuhr er fort, «der Regen kann noch sehr lange dauern» (7, 8).
Dieses Werk kann in absehbarer Zeit nicht vollendet werden (19).
Die Seuche hat ihn verschont, aber seine ganze Familie vernichtet (31).
Die bevorstehende schwere Strafe schreckte ihn nicht von diesem Betruge ab (34).
Dunkelheit überzog das Firmament (35).
Dieses Ereignis hat ihn günstig gegen mich gestimmt (38).
Der Stil in Ihren Übersetzungen ist für mich nicht so anheimelnd wie derjenige Ihrer Briefe[1] (39).
Es ist nicht von Belang, daß der Wirt uns gekündigt hat (40). Wir wären ja ohnedies wegen unserer baldigen Auslandsreise ausgezogen (25). Wir werden eine bequemere Wohnung mieten, aber erst nach unserer Rückkehr einziehen (26).

Prezente vortomanki ne implikas perceptebla noco ad Ido pro olua vortaro komparebla richa. Li povas plenigesar en la futuro. Co esos tasko tre desfacila, exekutebla nur per multyara kunlaboro di multa kompetenta diverslingua filologi (IV, 141). Intertempe Idista skriberi helpos su irge per derivo, vortkompozo o perifrazo same kam on helpas su en naturala linguo en kazo di vortomanko. Quo esas

[1] Ica frazo uzesis da tre kompetenta Idisto komprenanta la Germana en letro a me. Il skribis: «La stilo di vua tradukuri ne esas por me tam «anheimelnd» (la granda D.-I. lexiko tradukas «anheimeln» per «semblar hemala») kam la stilo en omna vua letri». A co me respondis: «'Semblar hemala' esas mizerabla** tradukuro, terorigante logikala dil ecelanta vorto D., 'anheimeln' = proxime, igar ulu sentar su, quale se lu esus en sua propra hemo. Nek l'Angla, nek la Franca posedas unvorta o mem duvorta expresuro por ca ideo, ed Ido ne facas ecepto malgre la vortolibro D.-I. Hike vu havas bonega exemplo por la plu granda richeso di un linguo relate altra en donita kazo (vid. mea artiklo 'quanta vorti esas necesa', IV, 139)».

necesa nun, esas nur, ke on komencez sistematre ita kunlaboro, e ke on ne saciesez per la prezenta vortaro, konsiderante ol kom suficanta[1]. Naturala linguo ne bezonas satisfacar altra linguo, ma internaciona linguo devas satisfacar omna precipua lingui naturala, ed ol restos nesuficanta tam longe kam ol ne facas to, c. e. tam longe kam ol ne posedos unvorta expresuri por idei ixpresebla unvorte en iti. On ne povas plurichigar naturala linguo, ma ne existas limito por la plurichigo di artificala linguo. Fakte la posibleso di senlimita pluricnigeso di tala linguo probable esis por profunda penseri pri la problemo la maxim eminenta instigilo rekomendar artificala linguo (J. v. Grimm).

Ma dusencaji esas nociva, danjeroza. Li koruptas la linguo introduktante en ol la neperfektaji dil naturala lingui. Ultree, racionoza homi ne interesos su por Ido sen nerefutebla pruvo, ke ol esas la definitiva solvuro dil problemo, c. e. ke irga logikala linguo inventota future ne povas diferar esencale de Ido. Ca pruvo stacas e falas kun la principo di unasenceso, igante ol netushebla. Dusencaji konfliktas kun ol, e pro co li mustas quik abolisesar.

La sequanta sugesti ofresas por la plenigo dil vortomanki citita. La numeri di la listo dil vorti sugestita korespondas a la numeri dil supera idei.

1. Sparsar (L) o strevar[2].
4. Queritar (L) od ernar (A).
6. Hushar (D).
8. Kontinuacar (Intnc.).
9. Patiento (AD)[3].
12. Certena (AF)[4].
13. Bringar (AD).
15. Gerar (L).

[1] Prezente on laboras pri la teknikal vortaro, preske tote neglijante la generala (Raporto VI). Ma mem ita montras vortomanki mem en la faki ja parlaborita, quale on povas vidar per la Matematikal Lexiko da Couturat.

[2] Mikra modifiko di A. e D.

[3] Diferanta de 'paciento' per pronunco e skribo.

[4] 'A certain', 'ein Gewisser', 'un certain' esus 'certenu' diferanta de 'ulu', qua signifikas nur 'somebody', 'jemand', 'quelqu'un'. L'Aristotelesala substantivo (vid. Temo II) esus 'certeno' = D., ein gewisses Etwas; diferanta de 'ulo', qua signifikas nur: D., etwas.

16. Temporara (Intnc.).
17. Pertinenta (AF).
18. Prestanta (L).
19. Katorar (G., καθοράω).
20. Hobo (A).
21. Fado (A).
22. Lergeldo (D).
23. Remarko (AF)[1].
24. Fronar (G., φρονέω) o menar[2].
25. Demenajar (F)[3].
26. Enmenajar (F)[3].
27. Nutar (L).
28. Slinkar (A).
29. Peltar (A).
30. Interspersar (A)[4].
31. Parcar (L).
32. Mulsar (L).
33. Brudar (A).
34. Deterar (AL)[4].
35. Kaliptar (G., καλύπτω).
36. Quasar (AL)[5].
37. Blufar (A).
38. Mentumar (derivajo de 'mento').
39. Hemumar (derivajo de 'hemo'.
40. Apagorar (G., ἀπαγορεύω).
41. Adokimar (G., ἀδόκιμος).
42. Anistar (G., ἀνίστημι).

Ti qui ne prizas la preirinta sugesti, donez altri. Me esas pronta aceptar li, se li esas irge aceptebla. Provizore on probez tradukar la supera Angla e Germana frazi per mea sugesti. On vidos, quante plu facila la traduko esas kun li kam sen li, e per co on komprenos, ke richa vortaro faciligas la linguo internaciona.

Pri faktitiva** verbi.

Vera faktitiva verbo esas kombinuro di verbo transitiva o netransitiva e la verbo -igar. La kombinuro povas esar duvorta — nekompozita faktitivo: igar facar, od unvorta — kompozita faktitivo: facigar. En Ido existas nur un maniero formacar faktitivi, nome nur per 'igar'. La naturala lingui havas plura manieri, exemple A., per 'to make', 'to cause', 'to have'.

Verbi konsistanta ek -igar e neverbal radiko, exemple, beligar, efektigar, pakigar, senkapigar, ec. ne esas vera faktitivi. Ni nomizos li semblanta faktitivi. Li esas tre frequa en Ido, ed on freque bezonus lia vera faktitivi. Ma on ne povas formacar ici

[1] Ica sugesto implikas l'aboliso dil senvalora decido 1573.

[2] Mikra modifiko di A. e D.

[3] Integra (nekompozita) netransitiva verbo; do 'demenajar de', 'enmenajar en' esas admisebla (Ido, noto 25, p. 100).

[4] Integra vorto.

[5] L.: quatere; A.: quassation.

plezante, precipue per kompozo. Verbo finanta per -igigar sonus barbaratre, e mem 'igar beligar' ne esas tre bela. On bezonas transitiva verbo kun la senco: .... ulu od ulo = esar por ulu od ulo la kauzo di ulo, e por ca skopo la verbo 'ormar' (de la Greka ὁρμάω) esus tre apta. Tala verbo posibligus duesma maniero formacar faktitivi, olqua plenigus la manko, jus mencionita, che semblanta faktitivi: ormar ulu beligar ulo = igar ulu beligar ulo. L'unsilaba, vokal-komencanta radiko 'orm' posibligus mem uzar ol kom sufixo, tale ke on povus formacar mem kompozita faktitivi: senkapigormar = ormar ulu senkapigar ulu = senkapigigar. 'Ormar', quale on vidas, esus multakaze sinonimo di 'igar'. Ol donus anke la verbo qua bezonesas ultre la substantivo 'kauzo', ma mankas en Ido (vid. infra noto, p. 80). Se on selektus vice 'ormar' la verbo 'kauzar', on ne havus vokal-komencanta radiko por uzesar kom sufixo; e, quo esas multe plu importanta, ni perdus nia prezenta necesa vorto 'kauzo'. La verbal substantivo 'kauzo' de la nova verbo 'kauzar' ne havus la sama senco kam nia prezenta 'kauzo'.

Kelkakaze on sparis vorti neapte, probable pro l'eroroza opiniono mencionita supere. Omna naturala lingui uzas integra (nederivita) vorto por l'ideo (defino): finar la vivo di ulu od ulo vivanta = A., to kill; D., töten; F., tuer; H., matar; I., uccidere. Esas do nenaturala expresar ca ideo per derivajo (kompozajo), e precipue per la derivajo 'mortigar'. Nam ica havas la plusa desavantajo, ke ol esas vera faktitivo, ed en la prezenta stando di Ido (sen la verbo 'ormar') on ne povas formacar faktitivo de vera faktitivo: 'mortigigar' esus abomininda, e mem 'igar mortigar' ne multe plu bela. Ido ne povas do expresar apte la frequa ideo: A., to cause to kill; D., töten lassen; F., faire tuer. On bezonas integra verbo por l'ideo: finar la vivo. Ne existas internaciona vorto por ol. De la nacionala vorti mencionita supere nur 'matar' esus apta, ma ca vorto

esas ja altre okupita. Esas rekomendinda adoptar la verbo 'ktenar' (G., κτείνω) o forsan 'nekar' (L., necare). Ni donos a 'ktenar' od a 'nekar' la supera defino, quale ni donis ad 'ocidar' la defino di violentoza mortigo. 'Ktenar' posibligos la faktitivo 'ktenigar' = igar ktenar = igar mortigar.

Faktitivo de transitiva verbo, ordinare, ne devus esar kompozita. La kompozo ne esas konforma a la lingui Indo-Europala, sur qui Ido esas fondita. Ici diferante de la lingui Semidala inkluzite la Turka[1], formacas sua faktitivi nur tre rare unvorte[2] o per kompozo. Ordinare li konsistas ek du verbi. Exemple la faktitivo di 'ornar' esas: A., to cause to adorn; D., schmücken lassen; F., faire orner. En Ido on uzas ordinare kompozo: ornigar. Ica nenaturalajo povus toleresar pro l'avantaji di kompozo, se ne genitesus granda desavantajo, quan ni expozos nun.

La konstrukto di nekompozita faktitivo de transitiva verbo esas facila, sempre klara: igar ulu_1 ornar ulu_2. On vidas quik, a qua verbo singla di la du objekti apartenas. On povas omisar un objekto: igar ulu_1 ornar, od igar ornar ulu_2. On povas mem uzar la pasivo: lu igesis ornar ulu_2 = A., he has been caused to adorn somebody. Omnakaze omno esas tote klara. La kozo esas tre diferanta che kompozita faktitivo. De la komenco existas la desfacilajo, ke on devas facar difero inter faktitivo de transitiva verbo e faktitivo de netransitiva verbo. On fixigis, ke hike -igar = igar -anta, ma ibe = igar -ata (Gramm. Compl., § 143, p. 63). Ica fixigo esas tote arbitriala. Plusa desfacilaji existas che mixita verbi e che 'transitiva verbi sen objekto' (Ido, noti 21 e 47, pp. 98 e 108). De gramatikala vidpunto la du objekti ulu_1 ed ulu_2 devus restar nechanjita en la kompozo. Nu, 'ornigar ulu_1 ulu_2' esas nekomprenebla. Pro co on dekretis dicar: ornigar ulu_2 da ulu_1. Ica konstrukto esas nenaturala e sempre sentesis kom tala da Anglaparolanta Idisti, quale me povas pruvar. Ultree, la konstrukto esas nekorekta, pro ke mankas pasivo por justifikar la prepoziciono da, la supera fixigo esante tote arbitriala. Korekta esabus 'ornigar ulu_2 per ulu_1', nam ulu_1 esas la moyeno dil ago (Lektolibro, p. 12). Kande nur un objekto mencionesas, on havas ambigueso. Kad 'ornigar ulu' signifikas 'igar ulu_1 ornar' od 'igar ornar ulu_2'? Enigmatala esas anke la pasivo. Kad 'lu ornigesis' signifikas 'on igis lu_1 ornar' od 'on igis ornar lu_2'?

On vidas, ke remedio esas necesa. Ica esas tre simpla e ne mem bezonas ofical sancioneso[1]. Me konsilas nultempe uzar kompozita faktitivo de transitiva verbo, kande l'objekto ulu_1 esas mencionita; on dicez sempre 'igar ulu_1 ornar', ma nultempe 'ornigar da ulu_1'. Che mencioneso dil objekto ulu_2 on anke evitez kompozita faktitivo, se la kuntexto o la senco ne quik montras klare l'aparteno dil objekto. Exemple 'ornigar filiino' ne esas admisebla, pro ke 'filiino', gramatikale, povas esar ulu_1 od ulu_2, e pro co on dicez nur 'igar ornar filiino'. Ma 'ornigar domo' esas bona; nam pro la senco 'domo' povas esar nur ulu_2. Kompreneble, 'igar ornar domo' esas tam bona e certe tam klara.

Che faktitivo de netransitiva verbo e che faktitivo de transitiva verbo sen mencioneso dil objekti, la kompozo esas rekomendinda pro l'avantaji quin kompozo ofras generale (vid. Temo I, p. 40). La tradukuro dil kurta e klara expresuro 'la ornigo' ad Angla

[1] En la Turka faktitivi formacesas per la finalo 'dir', en la Hebrea per la formo 'hiphil' ed en l'Araba per la formo 'af' ala' dil verbo.

[2] Exemple, en la Germana 'tränken' = trinken lassen, esas unvorta faktitivo.

[1] Diferante de la verbo 'ormar' sugestita supere, por qua ofical decido esas necesa.

e Franca esas posibla nur per pezoza perifrazo[1]. Irar tam fore kam zeloza Usana Idisto, qua deziris tote interdiktar kompozita faktitivi, pro ke il abominis, e juste, la konstrukturo 'facigar ulo da ulu', esus 'ekvarsar l'infanteto kun la balnoaquo'[2] o 'forjetar lo bona kun lo mala'[3].

[1] En la Germana on uzas cakaze un vorto kompozita: das Schmückenlassen.
[2] Germana proverbo: das Kind mit dem Bade ausschütten.
[3] Angla proverbo: to cast away the good with the bad.